

VLAST NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE NA OTOKU KORČULI

Tonko B a r č o t, prof.
Vela Luka, o. Korčula, HR

UDK: 94 (497.5 otok Korčula) "1943/1944"
Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 30. X. 2010.

U ovom radu se prikazuje ustroj i djelovanje instanci vlasti Nezavisne Države Hrvatske (NDH) na otoku Korčuli. Uz prikaz procesa preuzimanja vlasti u Kotarskoj oblasti i općinskim upraviteljstvima, analizira se stvarni djelokrug naspram njemačke vojne vlasti i djelovanja Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP). Detaljno je prikazan ustroj i rad oružništva kroz arhivske zapise Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu. Zaključuje se kako su nadležnosti instanci vlasti NDH na otoku bile minimalne, sužene na izvješćivanje viših instanci i brigu o racionaliziranoj opskrbi hranom. Upravo su nastojanja za osiguravanjem potrebnih životnih namirnica detaljno prikazana u radu. U analizi odnosa prema njemačkim vojnim vlastima vidljiva je potpuna podređenost i ovisnost, a prema NOP-u snažna antipropagandna aktivnost.

Ključne riječi: otok Korčula, Nezavisna Država Hrvatska, partizani, Drugi svjetski rat, 1944.

1. USPOSTAVLJANJE VLASTI NDH

Od svojeg nastanka ustaški pokret je svojim idejama slabo privukao zanimanje stanovnika Korčule. Tridesetih godina krijumčarskim putevima s talijanskog Lastova, uz šećer i kavu, stiže i propagandni materijal ovoga pokreta. Ove radnje predvode Ante Dužević iz Korčule i Ivan Telenta Maglica iz Blata, koji će kasnije biti internirani na Liparima. Velolučanin Petar Oreb će 1932. pokušati izvršiti atentat na kralja Aleksandra i na svojem suđenju upoznati javnost s terorističkom djelatnošću pokreta.¹ U Žrnovu je do početka II. svjetskog rata djelovala manja grupa ustaških simpatizera koja je 1934. izvela diverziju krađe instrumenata glazbe "Jadranske

¹ Vidi: Tonko BARČOT, "Nesuđeni atentator na kralja Aleksandra", *Časopis za suvremenu povijest*, Hrvatski institut za povijest, 3, Zagreb, 2006.

straže” u Korčuli.² Napadom sila Trojnog pakta na Kraljevinu Jugoslaviju 6. travnja i proglašenjem Nezavisne Države Hrvatske 10. travnja, stvorili su se preduvjeti za organizaciju vlasti te novoproglašene države i na otoku Korčuli. Prvih dana po proglašenju NDH na Korčuli su se među redovima desnog krila Hrvatske seljačke stranke organizirale proustaške grupe kao preteče nove vlasti. U Veloj Luci su na Veliku subotu 12. travnja razoružali mjesni odred jugoslavenske vojske,³ ispred zgrade Općine postavili naoružanu stražu i nadzirali ulaz,⁴ kao i skladište oružja “Hrvatske zaštite”. U mjestu je zalijepljena geografska karta NDH i sastavljena lista nepoćudnih ljudi, mahom komunisti.⁵ No, ovo razdoblje interregnuma nije dugo potrajalo niti je otok Korčula te 1941. ušao u sastav NDH. Talijanska vojska se 23. travnja iskrkala na otok, poskidala zastave NDH i izvjesila talijanske. Za razliku od poluotoka Pelješca, Korčula je bila izravno inkorporirana u sastav Kraljevine Italije, što je potvrđeno Rimskim ugovorima u svibnju 1941. Po kapitulaciji Italije sredinom rujna 1943., Narodnooslobodilački pokret uspostavlja vlast na otoku Korčuli i drži je kraće razdoblje, što je u literaturi poznato pod nazivom “100 dana slobode”. Njemačka vojska nakon povlačenja talijanskih snaga s istočne jadranske obale nastoji što prije povratiti izgubljeni teritorij. Poluotok Pelješac i otok Korčula (tj. Korčulansko-pelješki kanal) bili su važne spona u uspostavljanju nesmetanoga pomorskog prometa prema Albaniji i Grčkoj. Stoga su Nijemci krajem listopada i u prvoj polovini studenog najprije osvojili Pelješac, a krajem prosinca i otok Korčulu.

- 2 Ova će grupa početkom rata prići Narodnooslobodilačkom pokretu i predati mu svoje naoružanje; Ivan JERIČEVIĆ ČOMPO, “Građanske stranke na Korčuli između dva svjetska rata i držanje njihovih prvaka u toku NOB-a”, Zbornik *Korčula u revolucionarnom radničkom pokretu, Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941. – 1945.*, Skupština općine Korčula i dr., Korčula, 1988., 205, 210 – 211.
- 3 Arhiv Župnog ureda sv. Josipa Vela Luka (AŽU-VL), “Kronika župe Vela Luka”, knj. 2 (1938. – 1972.), 10.
- 4 Izjava Filipa Marinovića (prosinac 2008.).
- 5 *Pali Velolučani u Narodnooslobodilačkoj borbi 1941. – 1945.*, SUBNOR Vela Luka, 1974., 25. Organi NDH su uspostavili svoju mrežu povjerenika i na Korčuli, koji će kroz čitavo vrijeme rata dostavljati izvješća o stanju talijanske vojske i partizana (Tomislav PAŠALIĆ, “Arhivska građa o NOB na Korčuli u Arhivu Vojnoistorijskog instituta”, Zbornik *Korčula u revolucionarnom radničkom pokretu, Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941. – 1945.*, Korčula, 1989., 910). “Mi nikad nismo uspjeli otkriti ime ustaškog povjerenika u Veloj Luci, koji je dobro poznao situaciju i naše namjere” (Filip Marinović). Upravo su ti povjerenici i njihovi podatci bili od velike koristi njemačkoj vojsci i organima NDH prilikom dolaska i organizacije vlasti na otoku krajem 1943. i početkom 1944. Izvjesno je da su oni sastavljali liste poćudnih i nepoćudnih

Na taj način su stvoreni preduvjeti i za inkorporiranje otoka Korčule unutar Nezavisne Države Hrvatske, tj. Velike župe Dubrava.⁶

Pretposljednog dana 1943. Velika župa Dubrava je imenovala svog tajnika Antu Mihovića “*da kao kotarski predstojnik reorganizira državnu upravu na otoku*”⁷ te je za tu svrhu i za “*pomaganje najbjeđnijeg područnog pučanstva*” Mihović od Župe dobio 100 000 kuna jednokratne pomoći na ruke.⁸ Na otok je stigao 2. siječnja 1944. i kroz tjedan dana je, usprkos brojnim poteškoćama, uspio pokrenuti rad Kotarske oblasti u Korčuli. “*Zatečeno činovičtvo hrvatske narodnosti preuzeto je privremeno u državnu službu temeljem ovlaštenja Glavarstva gradjanske uprave u Splitu.*”⁹

Kotarska oblast je bila najviša instanca civilne vlasti u korčulanskom kotaru, koji je obuhvaćao otoke Korčulu i Lastovo. No, to je bilo tek nominalno jer će Lastovo kapitulacijom Italije ostati do kraja rata u rukama Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP), a njemačka vojska ga ne će ni pokušati osvojiti. U nadležnosti oblasti djeluju tri općinska upraviteljstva, u Korčuli, Blatu i Veloj Luci, u koja su postavljeni novi upravitelji, tj. povjerenici. U Blatu je prvog dana 1944. njemačka vojna vlast postavila Franu Petkovića Kovača za upravitelja, koje se časti on odrekao 9. siječnja. Najprije ga je zamijenio Ivan Šeman, a potom i Mate Španje.¹⁰ U Korčuli je postavljen Dinko Šteka, a za njegovog zamjenika najprije sudac Mato Jeričević, a poslije Anđelko

u pojedinim mjestima.

- 6 NDH je teritorijalno i upravno bila podijeljena na velike župe. Velika župa Dubrava sa sjedištem u Dubrovniku obuhvaćala je područje kotara Bileće, Trebinja, Dubrovnika, Metkovića, a od početka 1944. i Korčule. Najvišu upravnu vlast u kotarima držale su kotarske oblasti s kotarskim predstojnicima na čelu. Na području Pelješca je bila organizirana Ispostava kotarske oblasti Dubrovnik sa sjedištem u Janjini.
- 7 Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (HDA), Ministarstvo za oslobođene krajeve (MOK), b. b., 2. II. 1944. Ante Mihović Matin, rođ. 1915. u Banićima kod Slanog i pravnik po struci, odmah je po uspostavi Velike župe Dubrava postavljen za tajnika. Protiveći se vješanju talijanske zastave na Orlandovom stupu, dolazi u sukob s talijanskom vojnom vlašću i biva premješten iz Dubrovnika. Zamjenjivao je kotarskog predstojnika u Stolcu i Ravnom, a bio je i član Ustaškog stožera u Dubrovniku; HDA, Služba državne sigurnosti Republičkog Sekretarijata za unutrašnje poslove (SDS RSUP) Socijalističke Republike Hrvatske, Elaborat: Ustaški pokret na kotaru Dubrovnik, kut. 26; Joško RADICA, *Sve naše Dakse*, Matica hrvatska Dubrovnik, 2003., 117.
- 8 HDA, MOK, b. b.
- 9 HDA, Velika župa Dubrava (VŽD), Tajništvo, Referat za konferenciju velikih župa u MUP-u, br. 860/44, kut. 23.
- 10 “Kronika župe Blato” za 1944.; Nikola BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, vlastita naklada, Vela Luka, 2004., 164.

Fazinić. U Veloj Luci je za novog upravitelja imenovan ing. Vinko Barčot Čangarija,¹¹ a i u ostalim otočkim mjestima su postavljeni novi seoski glavari. *“Moj otac Jakov Hudulin priveden je u njemačku komandu u Smokvici i rečeno mu je da mora prihvatiti dužnost seoskog glavarara. Navodno ga je bio predložio lokalni župnik”* (Ivan Hudulin). Dakle, njemačka komanda je birala upravitelje (i članove upraviteljstava), i to najvjerojatnije na prijedlog ustaških povjerenika i pouzdanika u pojedinim mjestima, ali i rimokatoličkog klera za koji su vjerovali da je antikomunistički nastrojen. Upravo je takva nastrojenost bila jedini mogući kriterij za njihov izbor.

“Članovi općinskog upraviteljstva u Veloj Luci bili su pripadnici Hrvatske seljačke stranke – uz upravitelja, Marin Žuvela Brbe, Franko Oreb Krkatica, Mici Simatović i drugi. Upravitelj i Simatović su dobro vladali njemačkim jezikom. No, ne može se reći da su oni bili naročito naklonjeni ustaškoj vlasti i njemačkoj vojsci. Pravo je pitanje da li je netko od njih uopće mogao ne prihvatiti dužnost koja mu je bila namijenjena” (Filip Marinović). Za Mihajla (Micija) Simatovića, koji će krajem ožujka 1944. zamijeniti Barčota na položaju načelnika Vele Luke, “Kronika župe Vela Luka” bilježi: *“On nastoji držati vezu s nar. vlasti i ilegalcima.”*¹² U gradu Korčuli su u upraviteljstvu sjedili također HSS-ovci, i to uz privolu Narodnooslobodilačkoga pokreta *“kako bi se spriječilo da se na ta mjesta dovedu drugi ljudi iz NDH.”*¹³ I glavar Smokvice Jakov Hudulin bio je član HSS-a, prijeratni čauš i vijećnik Općine Blato, koji je dobro vladao njemačkim jezikom i čiji je sin Ivan bio članom Korčulanskog partizanskog odreda. Ovi primjeri ne svjedoče o neupućenosti novih gospodara u političku situaciju na terenu (oni su aktivirali ono najbolje čime su raspolagali), već o činjenici kako na otoku jednostavno nisu postojale političke snage koje bi bezuvjetno podržavale ustaški režim i njemačku vojnu silu. I slučaj izbora načelnika u Blatu potvrđuje ovu konstataciju. Tu je postavljen Mate Španje, koji je bio rodom iz Podgore i doselio se (očito sa zadatkom) u Blato po njemačkom osvajanju otoka.¹⁴

11 Barčot u međuratnom razdoblju živi i djeluje u Pragu. Uoči nacističke okupacije Čehoslovačke vraća se u rodno mjesto. Prilikom prvog zbora njemačke vojske pred narodom Vele Luke, 26. prosinca 1943., prevodi s njemačkog na hrvatski; AŽU-VL, “Kronika župe Vela Luka”, knj. 2, 26. XII. 1943., 26 – 27.

12 AŽU-VL, “Kronika župe Vela Luka”, knj. 2, 22. III. 1944., 30.

13 Pero LOZICA, “Njemačko-nacistička okupacija Korčule”, Zbornik *Sjećanja jedne generacije*, Korčula, 1990., 516.

14 Španje, rođen 1899. i mesar po struci, odmah je po uspostavi NDH 1941. postavljen od Ustaškog stožera u Dubrovniku za povjerenika u gostionici Svetozara Tomanovića. Osim što je bio odgovoran za financijsko poslovanje i normalno odvijanje radova u toj “pravoslavnoj” radnji, bio

Uz promjene u kotarskoj i općinskoj upravi, na otoku se uspostavio rad i drugih organa vlasti NDH. U početku djelovanja *Povjereništva* rizničke straže moguće je očitati konfuziju i nekoordiniranost u upravi NDH. U ožujku 1944. godine župski nadzornik “u. z.” rizničke straže u Splitu Dinko Tarabokia traži od velikog župana Buća osiguranje prijevoza kako bi se ljudstvo, pokućstvo i uredovni namještaj *Povjereništva* rizničke straže preselilo iz Trstenika i Orebića u Korčulu. Dotad im to zbog nedostatka prijevoznih sredstava i “sigurnostnih prilika” nije pošlo za rukom. Veliki župan Buć oštro odgovara 7. III. 1944. da ne otežu raznim “smicalicama” i da se sami pobrinu za prijevoz u dogovoru s njemačkim vlastima. *“Čudnovato je, kako su se mogli već davno premjestiti i oružnici i svi ostali, a sami riz. stražari prave komplikacije valjda jer im nije ugodno poći. Bilo bi već odavno potrebno da se isti tamo nalaze, te da se pobrinu da narod dobije monopolske predmete nad kojima oni imaju nadzor.”*¹⁵ Na intervenciju Buća, Glavarstvo građanske uprave u Splitu početkom travnja traži od Tarabokije izvještaj o uspostavljanju rizničke straže na Korčuli. Ne spominjući ikakve poteškoće, Tarabokia je izvijestio kako je odlukom od 10. veljače 1944. izvršen premještaj potrebnog broja službenika za Mljet i Korčulu. U grad Korčulu je poslano sedam, u Blato šest, a u Velu Luku pet službenika. Predvodio ih je natpovjerenik rizničke straže u Trsteniku Aleksandar Maslej *“kojeg se je ovlastilo da uzpostavi sve ove jedinice po svojoj slobodnoj razsudbi.”*¹⁶ Tarabokia je u svojem izvještaju referirao o formalnoj odluci o preseljenju, dok je sam čin i datum preseljenja mudro prešutio pa nije jasno kada je to točno uslijedilo.

1.1. Formiranje oružništva

Krajem siječnja na otoku počinje djelovati i oružništvo NDH. Radilo se o vojnički ustrojenoj straži čiji su zadatci bili održavanje javnog reda i mira, osobne i imovinske odgovornosti, sprječavanje protuzakonitosti svake vrste, a od 1942. i obavljanje obavještajnih zadataka.¹⁷ Već 7. prosinca 1943. oružničko krilo zapovjedništva

je zadužen i za obavještajnu djelatnost (HDA, SDS RSUP, Elaborat, kut. 26). Istražni organi socijalističke Jugoslavije zaključili su da se isticao u borbi protiv radničkog pokreta i NOP-a pa će biti osuđen na kaznu zatvora. Umro je u Blatu 1952. (HDA, SDS RSUP, Rekonstrukcija bivših građanskih stranaka u kotaru Korčula).

¹⁵ HDA, VŽD, Tajništvo, br. 301/44, kut. 21.

¹⁶ Isto, br. 611/44, 5. IV. 1944., kut. 22.

¹⁷ Od 1943. oružništvo se nalazi u sklopu Ustaške vojnice, a od sredine kolovoza se izuzima i postaje dio oružanih snaga.

Dubrovnik¹⁸ donosi naredbu kako se po čišćenju otoka Korčule vodno zapovjedništvo iz Janjine treba premjestiti u Korčulu. Veliki župan Buć 3. siječnja 1944. traži od Glavnog oružničkog zapovjedništva u Zagrebu desetak oružnika za potrebe Korčule i Mljeta.¹⁹ Dan poslije su i određeni pomoćni oružnici za otok Korčulu, ali oni se tek 19. siječnja pojavljuju u Janjini pred zapovjednikom voda Stjepanom Beganićem, koji ih je trebao povesti na Korčulu.²⁰ Kotarski predstojnik Mihović je u dopisu velikom županu 21. siječnja ustvrdio kako nedolazak oružnika djeluje “vrlo nezgodno”. *“Ja ne mogu tražiti od Njemačkog Zapovjedništva vojnike za vršenje službe koja je čisto upravno-izvršnog značaja, i za koju mi i oni sami govore, da bi to morali vršiti hrvatski oružnici.”* Mihović je naglasio i kako *“treba paziti da to budu triezni ljudi koji neće stalno piti i time samo rušiti ugled Hrvatske Vlasti, koja mora biti na visini.”*²¹ Veliki župan Buć po primitku Mihovićeve dopisa odmah šalje zapovjedništvu oružničke pukovnije u Mostaru i Ministarstvu unutarnjih poslova u Zagreb molbu da oružničkom krilu Dubrovnik zapovjedi “bezodvlačno” raspoređivanje oružnika na Korčuli koji *“uzprkos opetovanih posredovanja”* do 21. siječnja još nisu bili stigli.²² Slučajno ili ne, istog tog dana poručnik Beganić kreće sa svojom momčadi na otok i 24. siječnja 1944. uspostavlja zapovjedništvo oružničkog voda i oružničku postaju u Korčuli. Sljedećeg dana, 25. siječnja uspostavljena je postaja u Blatu, a 30. siječnja u Veloj Luci.²³

Zanimljivo je kako će Zvonimir Šporčić, zapovjednik 6. oružničke pukovnije u Mostaru, početkom travnja 1944. tražiti objašnjenje od Beganića zašto nije odmah postupio po naredbi, odnosno opravdao kašnjenje u siječnju. Beganić je vidno ljutito i razočarano odgovorio: *“U Janjini nisam sjedio i zadržavao (se) iz objesti i bezbrižno, nego sam očekivao dolazak oružnika... i tražio načina kako da se prehranim... Na otoku Pelješac i Korčuli nije moguće putovati kud tko hoće i kada, uslied ugroženosti od odmetnika, a i nemanja putnih prevoznih sredstava... Putovanja prethodno odobravaju*

¹⁸ Djeluje u sklopu 6. oružničke pukovnije koja ima sjedište u Mostaru, a dio je III. domobranskog sbornog područja.

¹⁹ HDA, VŽD, Tajništvo, br. 94/44, kut. 21.

²⁰ HDA, Oružničko krilo zapovjedništva Dubrovnik (OKZD), Tajni spisi, br. 568/44, 2. IV. 1944., kut. 8.

²¹ HDA, VŽD, Tajništvo, br. 94/44, kut. 21.

²² HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 122/44, 31. I. 1944., kut. 7. S obzirom da je pošta sporo putovala, Šporčić nije mogao ni znati da su upravo 21. siječnja oružnici stigli na otok pa je 31. siječnja i poslao dopis ovakvog sadržaja.

²³ Isto, br. 238/44, 22. II. 1944., kut. 7.

njemci... U ovim teškim prilikama u kojima se nalazim, osjetljivo sam uzbudjen, zašto se opravdanje požuruje nakon 3 mjeseca... Ukoliko mi se želi pripremiti kakova kazna na propisima opravdano zasnovana, kao vojnik zdušno ću istu izvršiti, jer i tako si mogu pridržavati pravo moje patnje već oko 15 mjeseci u Bileću i ovdje na otocima, da mi je to sve neka vrsta kazne.²⁴ Njegova otvorenost, bez imalo zadržke, posvjedočuje u kakvom su stanju i uvjetima djelovali oružnici.

Iako je zapovjedništvo voda od početka siječnja djelovalo u Korčuli, njegovo formalno sjedište je i dalje bilo u Janjini.²⁵ Početkom veljače Dragutin Mašek, zapovjednik 6. oružničke pukovnije, obznanjuje kako će se premještanje iz Janjine u Korčulu obaviti onda kada se za to steknu uvjeti.²⁶ Taj prijedlog o premještanju, s kojim su svi faktori bili suglasni, bio je prvenstveno funkcionalan zbog namjere da sjedište voda bude geografski približno u središtu teritorija koji pokriva. Sve do travnja Oružničko krilno²⁷ zapovjedništvo Dubrovnik imalo je u svojem sastavu vodove sa sjedištima u Dubrovniku, Stolcu, Trebinju i Janjini, iako je ovo posljednje zapravo djelovalo u Korčuli. Glavno zapovjedništvo oružništva – sigurnosni odjel tek 4. travnja odobrava premještaj zapovjedništva voda iz Janjine u Korčulu, kao i promjenu službenog naziva.²⁸ Korčulanskim vodom, koji je teritorijalno pokrивao otok Korčulu i poluotok Pelješac (izuzev Stona²⁹) i time, uz tri korčulanske, nadzirao postaje u Janjini, Trpnju, Orebiću i ispostavu u Kuni, zapovijedao je poručnik Beganić, a zamjenjivao ga narednik Peranović.

Mladenko Colić u svojem radu o njemačkoj okupaciji otoka navodi da je kasnije osnovana i postaja oružničkog voda Dubrovnik u Račišću,³⁰ no dostupni izvori HDA u Zagrebu to ne potvrđuju.

²⁴ Isto, br. 568/44, 2. IV. 1944., kut. 8.

²⁵ Zapovjedništvo voda sa sjedištem u Janjini ustrojeno je 19. siječnja odlukom Dragutina Mašeka, zapovjednika 6. oružničke pukovnije, s nadležnošću nad postajama u Janjini, Orebiću, Trpnju i međupostaji u Kuni (ne i nad Korčulom); HDA, VŽD, Tajništvo, br. 107/44, kut. 21.

²⁶ HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 103/44, 6. II. 1944., kut. 7.

²⁷ Naziva se još i župsko zapovjedništvo, a zapovjedništvo voda kotarsko zapovjedništvo.

²⁸ HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 453/44, 4. IV. 1944., kut. 7. Na memorandumu zapovjedništva voda u Korčuli dotad se u pečatu naziv sjedišta voda nadopisivao rukom: "Korčula".

²⁹ Zapravo od početka, a formalno od sredine ožujka, postaja u Stonu se pripaja vodu Dubrovnik.

³⁰ Mladenko COLIĆ, "Njemačka okupacija otoka Korčule 1943. – 1944. godine", Zbornik *Korčula u revolucionarnom radničkom pokretu, Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941. – 1945.*, 674.

Sredinom siječnja 1944. u Korčuli je uspostavljena i mornarska postaja, za čijeg je zapovjednika imenovan stožerni narednik Šime Balarin.³¹ Mihović tako 21. siječnja javlja velikom županu: *“Mornari /njih 9 sa jednim dočasnikom/ koji su ovih dana ovamo stigli, već vrše službu kao i straže po obali.”*³² Ova je postaja vršila službu u sastavu njemačke mornarice.³³

3. STVARNI DJELOKRUG INSTANCI VLASTI NDH

Djelovanje Kotarske oblasti Korčula se odvijalo usporeno, u konfuznim okolnostima. Krajem veljače se od Gospodarskog ureda Ministarstva unutarnjih poslova traži da pošalje *“sve potrebite knjige za pisarnu kotarske oblasti u Korčuli”*, kao i knjige i tiskanice za novčano poslovanje, istovremeno ističući kako su cjelokupni arhivi pojedinih općina uništeni te kako u općinama nema niti papira.³⁴ Mihović je bio imenovan tek vršiteljem dužnosti, dok je nominalno i dalje bio na položaju tajnika Velike župe Dubrava. Potreba za Mihovićem u Dubrovniku je bila velika pa Buć početkom ožujka zaključuje kako je *“nemoguće da i dalje obavlja posao kotarskog predstojnika u Korčuli, premda je isti pokazao mnogo požrtvornosti, volje i rada.”*³⁵ Tek je sredinom svibnja 1944. iz izvješća o radu Velike župe vidljivo da je na dužnost kotarskog predstojnika u Korčuli imenovan Srećko Aljinović, no isti ne će nikad ni stupiti na svoju dužnost pa će Mihović ostati u Korčuli do samog kraja. Spomenuti izvještaj poimenično navodi i činovnike Kotarske oblasti. To su: kotarski liječnik Ante Arneri, kotarski školski izvjestitelj Vinko Vilović i voditelj pisarne Marin Šegedin Jastog.³⁶ Uz Šegedina, ugovorno su bili primljeni i Nikša Franjković na poslovima računskog činovnika i pomoćnog izvjestitelja, Eduard Babić za dočimovničke poslove u pisarni i Šimun Grbelja za dočimovničke poslove i otpremu pošte. Do sredine

31 P. LOZICA, “Njemačko-nacistička okupacija Korčule”, 516.

32 HDA, VŽD, Tajništvo, br. 94/44, kut. 21.

33 HDA, OKZD, Tajni spisi, Izvješće o ocjeni stanja zapovjedništva oružničkog voda Korčula, br. 366/44, 19. III. 1944., kut. 7.

34 HDA, MOK, br. 1436/44, 7. III. 1944. Nakon talijanske kapitulacije, Narodnooslobodilačka vlast je kraće razdoblje preuzela nadzor i organizaciju života na otoku. Jedan od prvih nepromišljenih čina bio je uništavanje čitavih općinskih pismohrana.

35 HDA, VŽD, Tajništvo, br. 311/44, 8. III. 1944., kut. 21.

36 Šegedin je bio NOP-ov obavještajac; Ivan JERIČEVIĆ-ĆOMPO, “Građanske stranke na Korčuli između dva svjetska rata i držanje njihovih prvaka u toku NOB-a”, 211.

svibnja 1944. na urudžbenom zapisniku je bilo primljeno i obrađeno 1500 “poslovnih komada”. U rubrici mjera za poduzimanje, uz preuzimanje dužnosti Aljinovića, Izvještaj o radu Velike župe navodi i potrebu imenovanja četvorice manipulativnih službenika i jednog podvornika za rad u Kotarskoj oblasti Korčula.³⁷ Već je početkom ožujka veliki župan Buć ustvrdio kako je kotarska vlast na Korčuli provizorna: *“Kotarsku oblast Korčula treba dovesti u red popunjenjem činovnika, jer sadašnji provizorij samo je štetan i treba ga čim skorije dokrajčiti.”*³⁸ No, to se zbog sve većeg rasula u NDH do okončanja njegove vlasti na otoku ne će dogoditi. Shodno rečenom, Kotarska oblast Korčula nije ni mogla razviti djelovanje u punom opsegu. Dapače, može se ustvrditi kako je držala malo i nimalo stvarne vlasti u svojim rukama.

Uz obvezu održavanja “hladnog pogona”, što se uglavnom svodilo na pokušaje namicanja plaća i “beriva” glavarima, činovnicima i državnim umirovljenicima (njih sveukupno oko 230), djelovanje kotarskog predstojnika se svodilo na izvješćivanje viših instanci (Velike župe Dubrava, ministarstva u Zagrebu) o stanju na terenu, i to uglavnom o vlastitoj nemoći i posvemašnjoj gladi. Već na samom početku, reorganizacijom državne uprave i samouprave kotarski predstojnik je morao trenutačno stvoriti značajne količine novčanih sredstava, pa i za isplatu beriva činovnicima i umirovljenicima. Sredinom veljače Mihović određuje da se činovnicima i umirovljenicima, koji inače od kapitulacije Italije (rujan 1943.) nisu primali nikakvih primanja, iz fonda prehrane (novac od rasprodane hrane) isplati predujam (u visini od 5000, odnosno 3000 kuna), koji se trebao odbiti od njihove prve sljedeće plaće.³⁹ No, ona do kraja rata ne će stići.

U izvješćima je čest naglasak bio na prigovorima njemačkih vojnih vlasti zbog neefikasnosti vlasti NDH i nemoći da u civilnom sektoru zavede red. Tako najprije u siječnju, a ponovno u veljači, kotarski predstojnik traži od nadležnih institucija što skoriju izmjenu talijanskih lira u kune navodeći nezadovoljstvo Nijemaca zbog inertnosti vlasti NDH po tom pitanju (*“danomice prigovaraju”*). *“Smatram da nema tolikih silnih poteškoća da se ovo pitanje nebi moglo riješiti, a time bi se zadovoljilo i Niemce i u novčanom prometu zaveo jedan red”*, zaključio je Mihović.⁴⁰ Novčani

37 HDA, VŽD, Tajništvo, br. 860/44, kut. 23.

38 Isto, br. 311/44, 8. III. 1944., kut. 21.

39 HDA, MOK, br. 1207/44, 28. II. 1944.

40 Isto, br. 1208/44, 29. II. 1944.

promet dvjema valutama (talijanskim lirama i hrvatskim kunama) stvarao je pomutnju u omjeru vrijednosti. “Kronika župe Blato” je tek 1. ožujka 1944. zabilježila izmjenu ovih valuta (100 talijanskih lira za 400 kuna).⁴¹

Izbor općinskih upravitelja i seoskih glavara na otoku bio je njemački izbor i može se kazati da su općinska upraviteljstva i seoska glavarstva u svojem djelovanju bila više organi njemačke vojne vlasti negoli Kotarske oblasti. Naročito je to vidljivo u percepciji stanovništva i načinu rješavanja njihovih potreba. Uopće se može ustvrditi kako su Kotarska oblast i ostale instance vlasti NDH na otoku Korčuli bile uvelike podređene i ovisne o njemačkoj vojnoj vlasti. Kotarski predstojnik je najveći dio svojeg vremena morao posvetiti odnosima s njemačkom vojskom, kao i izvršavanju njenih zahtjeva. I sama vlast NDH je bila odgovorna za takav podređen odnos jer se uglavnom oslanjala na njemačke resurse. Oružnici su, tako, na otok bili upućeni bez zaliha hrane pa je njihovu prehranu moralo preuzeti njemačko vojno zapovjedništvo. Njemačka strana je, koristeći posvemašnju ovisnost vlasti NDH, jasno davala do znanja tko je stvarni gospodar na terenu. Poručnik Beganić u izvješću zapovjedništvu krila Dubrovnik, na upit o stanju savezničke njemačke vojske, odgovara: *“To je nemoguće izvještavati, jer to Njemačke vojne vlasti nedozvoljavaju i sve drže kao njihovu vojnu tajnu... već sam opomenut od strane Njemačkog zapovjedništva da oružništvo ni u kom slučaju nesmije izvještavati bilo koga jer je to njihova operaciona zona...”* Korčulansko oružništvo je sve svoje službene spise moralo slati preko njemačke komande.⁴² Višeznačno je izvješće o izvještajnoj službi Oružničkog krila Dubrovnik sredinom lipnja, koji bez ikakvog komentara, navodeći kako su odnosi sa saveznicima dobri i korektni, popisuje sve slučajeve razbojstava njemačkih vojnika na štetu civilnog stanovništva. Tako se precizno navodi na koji način i koliko je robe otuđeno (mahom se radilo o vinu i ulju iz Račišća, a pobrojana je i boca kolonjske vode iz Štekine gradske ljekarne). Koristeći odsutnost ukućana ili nemoć istih, njemački vojnici bi silom provaljivali i otuđivali robu.⁴³ Jednom prigodom su oružnici zatekli njemačkog vojnika u prijestupu, no nije naznačeno jesu li oružnici ikako reagirali, osim što su prijestupe popisali i prosljedili višim instancama. No, njemačkoj vlasti je i to bilo previše pa je prosvjedovala zbog popisivanja ovih njemačkih “grijeha”. Ubrzo je odaslana okružnica Odsjeka za političko redarstvo

⁴¹ N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 164.

⁴² HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 222/44, 31. VIII. 1944., kut. 7.

⁴³ Isto, br. 746/44, 20. VI. 1944., kut. 8.

Ministarstva unutrašnjih poslova u kojoj se upozorava sastavljače izvješća da ne pretjeruju kod opisivanja postupaka njemačke vojske i da prije nego napišu, provjere istinitost navoda na licu mjesta.⁴⁴ Veliki župan Baljić je također razaslao sličnu okružnicu tražeći objektivnost i rad s ciljem stvaranja međusobnog povjerenja.⁴⁵ I ovaj slučaj, u kojem se u okružnici, između redaka, pozivalo da se zatvaraju oči na prijestupe njemačkih vojnika, svjedoči o bezuvjetnoj servilnosti hrvatskih vlasti.

Slično kao i kod oružništva, osoblje mornarske postaje je bilo potpuno ovisno o njemačkoj vojnoj komandi, kojoj je bilo potčinjeno i u stražarskoj službi. *“Njemačko pomorsko vojničko zapovjedništvo izašlo im je glede smještaja, hrane i naoružanja sa potpunim razumjevanjem u susret.”*⁴⁶ Uostalom, uspoređujući broj njemačkih vojnika te hrvatskih mornara i oružnika na Korčuli, jasno se dolazi do zaključka kako su hrvatske vlasti na otoku bile tek ukras i ništa više. Dok se hrvatskih oružnika i mornara moglo maksimalno nabrojiti tridesetak, Nijemci su na otoku imali stožer i snage 750. lovačkog puka (118. lovačke divizije), I. divizijuna 668. artiljerijskog puka, vodove 105. SS oklopne čete, 118. baterije brdskih topova, dvaju mitraljeskih vodova, momčad dviju haubičkih baterija obalskog topništva, jedan teški top i četru minobacača.⁴⁷

I kod samih otočana vladala je percepcija o njemačkoj vlasti kao apsolutnoj, i k tome pravednijoj. *“Nijemce se za sve pitalo i oni su o svemu odlučivali. U Veloj Luci su oni i dijelili pšenicu i pružali liječničku pomoć ako je ustrebalo. Znali smo da postoji Općinsko upraviteljstvo ali mi ga pravo nismo osjetili, kao da nije ni postojalo, a isto tako ni hrvatske oružnike. Krajem 1943. i dolaskom brojnih izbjeglica s Pelješca širile su se vijesti o njemačkoj svireposti. No, kad su Nijemci došli nisu se pokazali takvima. Bili jesu strogi, ali i korektni. Naročito je njihov zapovjednik u Luci bio omiljen.”*⁴⁸ *“Sjećam*

⁴⁴ Isto, br. 806/44, 26. VI. 1944., kut. 8.

⁴⁵ Isto, br. 831/44, 5. VII. 1944., kut. 8.

⁴⁶ HDA, VŽD, Tajništvo, Dopis kotarskog predstojnika Ante Mihovića velikom županu Buću od 21. I. 1944., br. 94/44, kut. 21.

⁴⁷ Prema Izvještaju V. SS brdskog armijskog korpusa komandi II. oklopne armije o rasporedu 118. lovačke divizije od 6. siječnja 1944., u Korčuli je bila smještena trećina 12. čete 750. puka, 1. vod 105. SS oklopne čete, 1. vod 118. baterije brdskih topova; u Blatu - stožer I. bataljuna 750. puka, 1. mitraljeski vod, a u rajonu Prigradice 1. četa 750. puka i jedan mitraljeski vod; u Veloj Luci – trećina 3. čete 750. puka, jedan mitraljeski vod, 3. baterija 668. artiljerijskog puka i jedna haubička baterija obalske artiljerije; u Karbunima – trećina 3. čete 750. puka; u Smokvici – 2. četa 750. puka; u Pupnatu – III. bataljun 750. puka, jedan teški top, 2. baterija 668. artiljerijskog puka; u Prvom Selu – četa minobacača, a u Lumbardi – dvije trećine 12. čete 750. puka i jedna haubička baterija obalske artiljerije; *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji* – zbornik dokumenata, sv. 10, Institut za historiju radničkog pokreta u Dalmaciji, Split, 1986., 1249, br. 312.

⁴⁸ Intervju s dr. Frankom Miroševićem, srpanj 2009.

*se da je u Luci jedna žena bila prijavila hrvatskog oružnika za krađu. I zaista, njemačka vojska je provela istragu i pritvorila ga.*⁴⁹

Od samog početka, pri slaganju oružničke kadrovske križaljke pokazala se velika oskudica u broju dostupnih dočasnika i oružnika. Zapovjednik oružničkog krila Dubrovnik Šporčić u izvješću Mostaru naglašava kako je slanjem triju dočasnika i 14 pomoćnih oružnika na Korčulu oslabio ostale postaje.⁵⁰ Iz postaje u Grudama, Čilipima, Ivanici i dr. periodički su odašiljani zamjenski oružnici. Prema iskazu postrojbi početkom ožujka, na Korčuli je bilo sveukupno 26 ljudi u službi oružništva. U postaji Korčula, na čelu s narednikom Petrom Peranovićem (rodom iz Grmića kod Prozora), bila su ukupno dva dočasnika i sedam pomoćnih oružnika; u postaji Blato, na čelu s vodnikom Franom Matićem, osam pomoćnih oružnika, a u postaji Vela Luka sedam pomoćnih oružnika (suhodnika), na čelu s narednikom Markom Bilićem (rodom iz Ljubunčića kod Livna).⁵¹ Bili su opremljeni tek s po jednom puškom.⁵² Analizirajući njihovu životnu dob, staž i zavičajnost na primjeru postaje u Veloj Luci s početka travnja 1944., vidljivo je kako – a takav je slučaj i kod drugih postaja – na čelu stoji iskusniji kadar, mahom sa žandarskim stažom.⁵³ Pomoćni oružnici prosječno su stari 33,6 godina te imaju nevelik oružnički staž – prosječno 7,9 mjeseci. Rodom su sa Šolte, Ravnog, Orašca, Dube i Brčkog, a pristigli su s postaja u Orašcu, Ivanici, Grudama i Stonu.⁵⁴

Slikovit primjer funkcioniranja oružništva vidljiv je u istrazi nad zapovjednikom postaje Korčula, Peranovićem. Zapovjednik oružničkog krila Dubrovnik Šporčić u travnju 1944. traži istragu nad Peranovićem zbog jednomjesečnog kašnjenja u predaji izvješća (*“kao da je išao s jednog kraja svijeta na drugi”*) i nepropisnog načina pisanja tjednoga izvješća (dostavio je skupno izvješće za 7 dana, a ne dan po dan). Peranovićev izvještaj od 28. veljače u Dubrovnik je stigao tek 2. travnja, no gotovo da i nije bila riječ o izuzetku. Poštanski promet je ionako bio otežan – oružništvo na

⁴⁹ Intervju s Filipom Marinovićem, prosinac 2008. U arhivskim zapisima oružničkih fondova nema spomena o ovom slučaju.

⁵⁰ HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 143/44, 5. II. 1944., kut. 7.

⁵¹ Bilić će tražiti premještaj i u Veloj Luci će ga krajem veljače zamijeniti oružnik Frano Krtalić; Isto, Iskaz o postrojbi, br. 415/44, 5. IV. 1944., kut. 7.

⁵² Isto, br. 270/44, 3. III. 1944., kut. 7.

⁵³ Frane Krtalić, r. u Gnojnicama (Mostar) 1903. i neoženjen, u oružničkoj je službi već od 1928.; HDA, Oružničke postaje NDH, Spisi Oružničke postaje Vela Luka, kut. 3.

⁵⁴ Isto.

Korčuli je iz dubrovačkog zapovjedništva zaprimalo poštu s kašnjenjem od 15 do 20 dana.⁵⁵

Kotarska oblast je u svojem radu pokušavala i promidžbeno osvješćivati stanovništvo otoka, stvarati dobru sliku NDH. Nastojalo se dopremiti što više propagandnog tiska, ali uz strašnu neimaštinu i djelovanje NOP-a to nije moglo polučiti nikakav efekt. K tome, na otoku nije djelovala niti jedna ustaška organizacija da ova nastojanja prisnaži. Otok je povremeno obilazio stožernik Ustaškog stožera Dubrava, prof. Mladen Kaštelan. Prilikom jednog takvog obilaska kotarski predstojnik Mihović se osvjedočio *“da bi ipak netko od hrv. vlasti morao što više zalaziti među narod, riečju djelovati i hrabriti ovaj prestrašeni svet, a dobro bi bilo kad bi se češće po većim mjestima održali makar i manji sastanci. Podpisani osobno je toliko zaposlen u uredu i sa njemačkim vlastima u Korčuli, da mi se je nemoguće tako rekuć maknuti iz Korčule i zalaziti po mjestima. Osim toga ne raspolazem s nikakvim prometnim sredstvom... To bi pogotovo trebalo u Blatu obzirom da je Blato veće mjesto, da je tamo život najnormalniji... Smatram, da bi se jednom dobrom hrvatskom promičbom mogla bar donekle paralizirati partizanska promičba koja je na otoku razviena do najviših mogućnosti i koja na žalost ima uzpjeha.”*⁵⁶

Jedino stvarno i opipljivo zaduženje kotarske oblasti bila je briga oko racionalizirane prehrane stanovništva. Na ovom polju ona, razumljivo, troši najviše energije.

4. ŽIVOTNE PRILIKE I OPSKRBA HRANOM

*“Treba imati u vidu da je narod čitavog otoka podpuno od partizana opljačkan, te da je pučanstvo samog mjesta Korčule bilo prisiljeno napustiti preko mjesec dana mjesto, te da su kroz to vrieme domovi potpuno opljačkani, te konačno da je sama Korčula naseljena skoro izključivo građanskim, činovničko-obrtničkim stanovništvom te da je u pogledu prehrane potpuno ovisna o aprovizaciji. To isto vriedi djelomično za Velaluku, a Pupnat je sasvim pasivno selo.”*⁵⁷

Životne prilike na otoku Korčuli u to su vrijeme bile uistinu kaotične. Proizvodnja je bila ograničena (brodogradnja i pekara u Korčuli) i pod njemačkom upravom. Obrtništvo i trgovine uopće nisu radili. Javni i društveni život nije postojao.

⁵⁵ HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 567/44, 25. IV. 1944., kut. 8.

⁵⁶ HDA, VŽD, Tajništvo, Izvještaj kotarskog predstojnika Mihovića velikom županu od 4. travnja 1944., br. 630/44, kut. 22.

⁵⁷ HDA, MOK, Dopis kotarskog predstojnika, b. b., 31. I. 1944.

Zabilježeni su poneki pokušaji organizacije školstva, no neuspješno. Prema izvješću župskog školskog izvjestitelja Tomislava Macana, u službu se krajem prosinca 1943. javio “dovoljan broj učitelja sve od reda rođenih na tom otoku“ te su svi i zadržani u službi,⁵⁸ a učenicima pučkih škola su besplatno podijeljene školske knjige i pribor. No, Macan ne navodi konkretno jesu li se škole i pokušale otvoriti.⁵⁹

Prema procjenama iz Velike župe Dubrava, pri kojima je uzet u obzir prirast, ali i ratne prilike, otok je brojio oko 24 000, a s Lastovom 26 300 stanovnika.⁶⁰ No, iznosile su se i niže procjene.⁶¹ Od početka njemačke invazije na otok pa do konca 1943. s Korčule su izbjegla 552 žitelja te nepoznat broj boraca. Od siječnja do travnja 1944. njih 676, u travnju po invaziji snaga Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ) čak 2106 stanovnika.⁶²

Prometne prilike, tj. povezanost otoka s kopnom, ali i samih korčulanskih općina međusobno, bila je gotovo nikakva. “Poštanski i osobni promet sa Korčulom uzpostavljen je djelomično i neredovito sa povojničnim brodovima pod upravom njemačke vojne vlasti, čiji se odlazak i dolazak ne može nikad točno znati.”⁶³ Zbog neprestanog savezničkog bombardiranja po danu je bilo zabranjeno zadržavanje brodova u lukama. U Veloj Luci njemačke vojne vlasti nisu uopće dopuštale pristajanje brodova radi stalne opasnosti od zrakoplova. Mogućnost prijevoza kopnom bila je isključena zbog nepostojanja civilnih prometnih vozila. I sama njemačka vojska je racionalno koristila prijevoz vojnim kamionima zbog nedostatka benzina. U sjedištima općina postojali su poštanski i brzojavni uredi, no zbog pobrojanih zabrana i okolnosti nije bilo moguće uspostaviti neograničeni poštanski promet.

⁵⁸ U izvješću kotarskog predstojnika Mihovića od 26. ožujka 1944. navedeno je kako su prije organiziranja vlasti NDH “odvedena” tri učitelja: Petar Padovan iz Vele Luke, Ante i Božo Jeričević iz Korčule, 23. XII. 1943., HDA, VŽD, Tajništvo, br. 316/44, kut. 21.

⁵⁹ Isto, br. 831/44, 16. V. 1944., kut. 23.

⁶⁰ HDA, MOK, b. b., 31. I. 1944.

⁶¹ Referat za konferenciju velikih župana u MUP-u navodi da je u času dolaska vlasti NDH na otok bilo zatečeno 19 000 stanovnika; HDA, VŽD, br. 860/44, kut. 23.

⁶² Vjekoslav HULJIĆ, “Zbrinjavanje izbjeglica s Korčule preko Visa u južnu Italiju i Egipat 1943./1944. godine”, Zbornik *Korčula u revolucionarnom radničkom pokretu, Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941. – 1945.*, 744.

⁶³ HDA, VŽD, Tajništvo, Dopis velikog župana Buća ministru MUP-a o prilikama na Korčuli i Pelješcu, br. 218/44, kut. 21. Prema cjeniku prijevoza putnika i tereta s povojničnim brodovima Lučkog poglavarstva Dubrovnik od 24. I. 1944., relacija Dubrovnik – Korčula je imala najskuplju tarifu – za osobe po 470 kn, po kg suviška prtljage (od 50 kg na više) 1,5 kn, a po kg tereta 3 kn; Isto, Opći spisi, br. 370/44, kut. 27.

Pošta u Korčuli početkom ožujka 1944. traži od Ravnateljstva pošta i brzjava Split uvođenje potpunog novčanog i paketskog poslovanja, no veliki župan Buć nije mogao jamčiti neometano vršenje poštanske službe.⁶⁴

Uz veliku štetu uslijed ratnih operacija, stanovništvo je dosta pretrpjelo u savezničkim bombardiranjima iz zraka i s mora. *“Kod pučanstva vlada obći strah od bombardiranja, tako da sviet noću spava kod svojih kuća dok se po danu zadržava po obližnjim selima ili kućama van grada. Ovo uvelike otežava normaliziranje života, razpodjelu hrane, izkrcaj, kao i čitav rad uzpostavljenih vlasti.”*⁶⁵ Već 3. siječnja troje je poginulih u Veloj Luci, 17. siječnja engleski razarači iz samog veloluškog zaljeva u noći gađaju centar – tri žene su poginule i stradala je župna crkva.⁶⁶ Ujutro 13. II. Blato je pogođeno s 40 granata brodske topničke pucnjave. Poginuo je njemački vojnik i dijete staro 3 mjeseca.⁶⁷ Istoga dana je u dva navrata iz brodova bombardirana i Vela Luka, gdje je oštećeno 50 kuća.⁶⁸ Dana 26. veljače ponovno padaju bombe na Velu Luku. U predjelu Bobovišća poginuo je jedan Nijemac i starac, a dan kasnije u topovskoj paljbi s razarača i jedna starica. Bombardiranje Vele Luke nije stalo ni sljedeća dva dana te je poginula jedna žena na polju Zdračevo. *“Od sada strah i u baštini”*.⁶⁹ Dana 1. ožujka mitraljirao se istočni dio otoka, sljedećeg dana Sv. Antun, 7. ožujka je potopljen motorni čamac u blizini Korčule, 9. ožujka na Pupnat pada 40 granata, dan kasnije isto toliko na Lumbardu i Badiju.⁷⁰ Dana 10. ožujka Blato je obasuto topničkom paljbom od 140 granata. Bilo je ranjenih i oštećenih zgrada.⁷¹ U Veloj Luci je od savezničkog bombardiranja u siječnju i veljači poginulo ukupno 16 mještana.⁷² Naročito je stradao grad Korčula. Dana 21. ožujka je na stari dio grada palo nekoliko teških bombi. Cilj savezničkog napada bile su njemačke protuavionske

⁶⁴ Isto, Tajništvo, br. 378/44, kut. 21.

⁶⁵ Isto, Izvještaj kotarskog predstojnika Mihovića od 20. siječnja 1944., br. 95/44, kut. 21.

⁶⁶ AŽU-VL, “Kronika župe Vela Luka”, knj. 2, 27 – 28.

⁶⁷ HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 221/44, 22. II. 1944., kut. 7.

⁶⁸ HDA, VŽD, Tajništvo, Izvještaj kotarskog predstojnika Mihovića od 15. veljače 1944., br. 192/44, kut. 21.

⁶⁹ AŽU-VL, “Kronika župe Vela Luka”, knj. 2, 28. “Kronika župe Blato” bilježi dana 27. veljače kako su se sestre dominikanke iz Vele Luke sklonile u Blato od stradanja (N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 164).

⁷⁰ HDA, OKZD, Tajni spisi, Izvješće Župskog oružničkog zapovjedništva, br. 269/44, 20. III. 1944., kut. 7.

⁷¹ Isto, Izvješće o izvještajnoj službi, br. 414/44, 4. IV. 1944., kut. 7.

⁷² *Pali Velolučani u Narodnooslobodilačkoj borbi 1941. – 1945.*, 162 – 164.

bitnice postavljene na samim zidinama starog grada. Poginulo je dvoje djece i dvije starije žene, uništen je spremnik pitke vode, a oštećena je i zgrada Kotarske oblasti. *“Napadaj je bio strahovito težak. Čitav grad se je neposredno iza bombardiranja nalazio u dimu, a blokovi armiranog betona, kamenja i zemlje prekrili su sve ulice. Slika Korčule je danas očajna, tako da je rietkost pronaći zdravu kuću. (Bitnice – op.a.) svaki dan privlače avione, a neprekidna vatra bitnica do sada ostala je bez ikakova učinka. Građanstvo je radi ovih bitnica očajno raspoloženo. Danas su navečer pokopane sve žrtve uz brojno učestvovanje građanstva i predstavnika Hrv. vlasti.”*⁷³ Kotarska oblast nastradalima i njihovim obiteljima nije mogla pružiti nikakvu pomoć jer nije imala predviđenih sredstava.⁷⁴

“Od početka bombardiranja mi smo iselili iz mjesta i prebacili se na naše imanje u Poplatu. Čitav dan bi bili oko zemlje, dani bi na taj način brže prolazili, a mogli smo se i pristojno prehraniti. No, ubrzo je stigla njemačka naredba pa smo se morali vratiti u Velu Luku” (Franko Mirošević).

Kotarski predstojnik Mihović je 16. veljače izvijestio velikog župana kako su Nijemci kilometar zračnog prostora od južne obale proglasili ratnom zonom i strogo zabranili kretanje odnosno zadržavanje postavljanjem nagaznih mina. *“Svi stanovnici, koji su u tom prostoru do sada stanovali ili su imali svoje pomoćne kuće, morali su izseliti. Uslijed ovoga mnogi su seljaci vrlo teško pogogjeni, djelomično radi toga što im je u ovom prostoru ostalo mnogima najbolje zemljište, kojega u buduće neće moći obrađivati. I ova okolnost uvelike je povećala bijedu jednog dijela pučanstva.”* Mihović je svojom intervencijom ipak uspio kod njemačkih vojnih vlasti isposlovati da ova naredba zaobiđe Lumbardu, koju su u prvotnom planu također namjeravali iseliti.⁷⁵ Njemačka vojska je, k tome, uopće zabranila ribolov. Nakon postavljanja nagaznih mina u Veloj Luci je u ožujku i travnju stradalo nekoliko civila u uvalama Stiniva,

⁷³ HDA, VŽD, Izvještaj kotarskog predstojnika Mihovića o zračnom napadu od 30. ožujka 1944., br. 451/44, kut. 22.

⁷⁴ Župsko povjerenstvo o ustanovljenju šteta uslijed rata krajem svibnja 1944. za otok Korčulu je popisalo 151 predmet i sveukupnu štetu od 30 929 633 kn. Predložena je pomoć države u iznosu od 25 130 000 kn; Isto, Tajništvo, Izvještaj odjeljnog savjetnika Lj. Tecilazića, 23. V. 1944., br. 747/44, kut. 22.

⁷⁵ Isto, br. 193/44, kut. 21.

Gabricija, Prapatna, Spiliška.⁷⁶ I “Kronika župe Blato” bilježi stradavanje od nagaznih mina početkom travnja.⁷⁷

Svi ovi primjeri pokazuju kolike su opasnosti, ograničenja i poteškoće određivale životni okvir otočana. No, najteža je bila glad. Problem prehrane je bio utoliko izraženiji budući da u kotaru nije bilo izraženije proizvodnje žitarica. Nedostajalo je i duhana, šibica, soli... Moglo se tek ustvrditi kako je tek maslinova ulja bilo dovoljno. U dopisu velikog župana Buća istaknuto je kako *“u kotaru korčulanskom ima danas sigurno oko 2.000 osoba, koje se nalaze u potpunoj bijedi i koje nemaju nikakvih pa ni novčanih sredstava za svoje uzdržavanje...”*⁷⁸ U izvješću o ocjeni stanja Zapovjedništva oružničkog voda Korčula navodi se kako se narod u nestašici prehranjuje *“raznim zelenjem”*. *“Narod je malaksao i tjelesno iscrpljen te ima više poboljenja male djece od 1-2 godine, radi slabe hrane majki.”*⁷⁹

Odmah po okončanju vojnih akcija na otoku, krajem prosinca 1943. njemačke vojne vlasti su zatražile od Velike župe Dubrava hitnu dopremu pšenice. Župa je odmah i reagirala ne tražeći dopuštenje od nadležnih instanci vlasti i naredila 28. prosinca 1943. Gospodarskoj matici u Dubrovniku da za potrebe korčulanskog kotara izda 50 000 kg pšenice sa zaplijenjenog talijanskog parobroda “Sangigi”.⁸⁰ Pšenica je otpremljena 2. siječnja 1944. s Jurkovićevim motornim jedrenjakom “Roditelj”, na kojem je doplovio i Antun Mihović sa zadatkom organizacije vlasti, ali i “najtačnije i najžurnije” raspodjele brodskog tereta. U brzopjavu Ministarstvu za oslobođene krajeve, veliki župan je javio kako je na “Sangigiju” preostalo tek 162 469 kg pšenice, koju *“treba svakako doznačiti već oslobodjenim otocima Korčula, Mljet te Lastovu jer na njima očajna opasna glad.”*⁸¹ Dana 12. siječnja Kotarska oblast je izvijestila o podjeli pšenice i njenom političkom efektu: *“Prva pošiljka pšenice vrlo je povoljno djelovala na pučanstvo otoka Korčule, međjutim količina je bila vrlo malena. Treba voditi računa o političkom momentu i računati, da narod, koji se doista nalazi u vrlo teškim prehrambenim prilikama, očekuje od Hrvatske države, pomoć u hrani... Radi toga potrebno je uputiti i druge životne namirnice kao grah, kukuruz ili bilo što. U protivnim*

76 Pali Velolučani u Narodnooslobodilačkoj borbi 1941. – 1945., 162 – 164.

77 N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 165.

78 HDA, MOK, b. b., 31. I. 1944.

79 HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 366/44, 19. III. 1944., kut. 7.

80 Putem “krugovala” naknadno je zatraženo odobrenje za taj čin od Glavnog ravnateljstva za prehranu u Zagrebu, a što se obrazložilo očajnim stanjem prehrane na Korčuli.

81 HDA, MOK, br. 280/44, 21. I. 1944.

*može se očekivati podpuno pogoršanje političkih prilika.*⁸² Pitanje političkog raspoloženja pučanstva često je naglašavano u molbama Kotarske oblasti i Velike župe te je isticano kako otočani tvrde da su za vrijeme *“talijanske vladavine daleko bolje pa i dobro stajali sa prehranom.”*⁸³

Značajnu ulogu u dobavi hrane odigrao je “Odbor za pomoć pučanstvu otoka Korčule” sa sjedištem u Zagrebu, a u kojem su se nalazila dva sveučilišna profesora – dr. Niko Šeparović i dr. Lovro Bosnić, zatim ravnatelj “Bate” Berislav Jeričević, trgovac Kosto Kalogjera i tajnik ministarstva vanjskih poslova Andro Fabris. U siječnju 1944. godine oni šalju svoje prve dopise na adrese Glavnog ravnateljstva za poljodjelstvo Ministarstva seljačkog gospodarstva, Ministarstva skrbi za postradale krajeve i Ministarstva za oslobođene krajeve, s ciljem njihova upoznavanja sa teškim stanjem na otoku Korčuli i animiranja radi poboljšanja prilika. U molbi Glavnom ravnateljstvu za poljodjelstvo istaknuto je kako je otok, nedavno oslobođen od vlasti partizana, ostao bez ikakve hrane, pa i one za sjetvu. Stoga su zatražili pomoć u iznosu od 100 q jarog ječma, 300 q krumpira, 200 q kukuruza, 50 q graha i 40 q graška za sjetvu.⁸⁴ Ministar skrbi za postradale krajeve Alajbegović je prihvatio molbu odbora za pomoć u novcu i hrani otoku, napose istoimenom gradu, prosljeđujući ga povjereniku Ministarstva u Dubrovniku. Njegovo ministarstvo je, prema Alajbegovićevu odgovoru, dotad već bilo poslalo dva vagona pšenice, a Velika župa Dubrava deset vagona pšenice, jedan vagon krumpira, tri vagona sjemenskog krumpira i 250 000 kn.⁸⁵ No, to se, izgleda, nije ni osjetilo. U svom novom dopisu Ministarstvu za oslobođene krajeve, član Odbora Andro Fabris iscrpno je opisao sve alarmantniju situaciju: *“Od uglednih i pouzdanih osoba sa otoka Korčule dobili smo iscrpne podatke o očajnom stanju tamošnjeg pučanstva. Pomoć u hrani, koja je do sada od naših vlasti pružena, nije niti izdaleka zadovoljila najčednije potrebe.”* Razlog velike nestašice Fabris je potražio u dugom boravku partizana na otoku i u njihovoj pljački, ionako malih preostalih zaliha prije napuštanja otoka. Naročito su bili pogođeni stanovnici grada Korčule *“koji su upućeni izključivo na pomoć države”*. Stoga je Fabris zatražio i novčanu pomoć (*“najmanje 10 miliona Kuna”*) za besposlene brodograditeljske i kamenarske obrtnike, hranu i plaće za državne činovnike i umirovljenike, koji ih nisu

82 Isto, b. b., 31. I. 1944.

83 Isto, b. b., 31. I. 1944.

84 Isto, br. 335/44; 29. I. 1944.

85 Isto, br. 829/44; 16. II. 1944.

primili od kolovoza 1943., ali i za uklanjanje ruševina od bombardiranja te za pomoć pojedinim općinama. Naglašena je i važnost uspostave redovite poštanske veze s Dubrovnikom, Metkovićem i Splitom, o čemu su razgovarali i s glavnim ravnateljem brzobjava i brzoglasa Poljanom. Fabris je preporučio da se isposluje jedan motorni jedrenjak od njemačkog zapovjedništva za tu svrhu i za prijevoz putnika, a obalni promet za prijenos hrane uredi pomoću međunarodnog Crvenog križa (što je već funkcioniralo na grčkoj obali).⁸⁶

Intenzivna propaganda “Odbora za pomoć pučanstvu otoka Korčule” naišla je na reakciju bogatijih obrtnika. Tako kotarski predstojnik Mihović u dopisu s kraja veljače zahvaljuje zagrebačkom veleobrtniku Antunu Janekoviću koji je odlučio “najsiriromašnijim seljačkim stradalnicima” otoka Korčule staviti na raspolaganje 100 tisuća kuna, kako je *Nova Hrvatska* najavila u svojem broju od 28. veljače 1944. Pozivajući ga da spomenuti iznos uplati na račun Kotarske oblasti, Mihović mu je zahvalio i u ime naroda otoka Korčule uvjeravajući ga kako: *“Ispaćeni hrvatski narod ovog otoka, iskušavši na svojim leđima mnoge kušnje i neopisive nevolje, te boreći se i danas sa strahovitim poteškoćama i nedaćama... živi u punoj vjeri skorog, konačnog i podpunog uskrснуća hrvatske slobode pod vodstvom našeg velikog POGLAVNIKA.”*⁸⁷

Velike poteškoće bi slijedile i pri iskrcaju i samoj raspodjeli hrane na otoku. Zbog već opisanog prometnog kaosa i konstantne opasnosti iz zraka, iskrcavanje životnih namirnica je bilo moguće samo noću. Zapadni dio otoka bio je naročito pogođen zbog zabrane pristajanja brodova u Veloj Luci, dok obližnja luka Prigradica nije funkcionirala za jačeg sjevernjaka. Njemačke vojne vlasti su, k tome, zbog opasnosti davale kratak rok za iskrcaj robe s brodova pa često nije bilo moguće ni pretovariti svu robu. U jednom od svojih dopisa Velikoj župi kotarski predstojnik Mihović se požalio: *“Radi ovakog neraspologanja sa brodom dogodilo se je n.p.r. da je tri vagona sjemenskog krumpira... upropašteno skoro 50% i da je čitav krumpir tako loše izgledao da ga svijet nije htio ni kupovati... Kad je brod s krumpirom prispio u Korčulu, ja sam htio iskrcati odpadajuću količinu za Obćinu Korčulu, a ostalo poslati sljedeće noći istim brodom za Veluluku ili Prigradicu. Međutim Njem. vojne vlasti to nijesu dozvoljavale nego je čitav brod morao biti iskrcan u Korčuli. Bilo mi je obećano da će mi se omogućiti prevesti za Veluluku i Blato kamionima, ali nakon nekoliko dana dok je krumpir ležao i gnjio u skladištu, vidio sam da od kamiona nema nikakve nade, pošto doista vojska*

⁸⁶ Isto, b. b., 10. II. 1944.

⁸⁷ Isto, br. 1851/44, 20. III. 1944.

nema dovoljno benzina, pa sam bio prisiljen ponovno ukrcati brod i morskim putem prebaciti u Prigradicu. Razumljivo nakon svega ovog krumpir je tako loše izgledao da ga svijet nije htio ni kupovati, tako da sam bio prisiljen uz nižu cijenu dozvoliti slobodnu prodaju u Blatu onome ko je htio kupiti, da se nebi sve upropastilo.” Mihović je istaknuo i problem nedostatka službenog pratitelja namirnica na brodovima. “*Svi do sada navodno naznačeni pratioci bile su privatne osobe, rodom sa otoka kojima je bilo glavno da dođu na otok, a od kojih ova oblast nema ama baš nikakove koristi što su navodno dopratili robu, jer takove osobe, čim brod stigne noću u Korčulu, napuste brod, koji onda odlazi bez ikakvog pratioca u koju obližnu valu, gdje i po danu ostane. Pratioc robe morala bi biti službena osoba, jedan činovnik ili možda mornar ili oružnik koji bi i odgovarao za pošiljku i koji bi bio na brodu sve dok se ne iskrca hrana. Tako se nebi dogodilo da u 70 vreća pšenice fali oko 500 kg kao što je to bio slučaj sa brodom Sv. Ante iz Cavtata; ili da od 3 vagona sjemenskog krumpira fali 19 kvintala, kao što je to bio slučaj sa Tal. brodom 'Rondinella'.” Dakle, i u dopremi hrane je vladala potpuna konfuzija – dopremala se roba koja je bila već kvarljiva ili se zbog neorganiziranosti i nemogućnosti brze raspodjele na otoku kvarila. Zabilježene su i krađe jer doprema robe nije bila kontrolirana. Sve je to nagnalo Mihovića da zatraži brod koji bi bio na potpunom raspolaganju civilnoj vlasti, a koji bi prevezio hranu pod nadzorom službene osobe.⁸⁸*

No, svu tu dopremljenu hranu i ostale namirnice je trebalo i platiti. Sredinom veljače odlukom Velike župe Dubrava Kotarskoj oblasti Korčula je dodijeljena pozajmica u iznosu od pet milijuna kuna za financiranje prehrane i opskrbe pučanstva. Veći dio tog novca ubrzo je potrošen na podmirivanje nabave i dopreme deset vagona pšenice, jednog vagona jestivog i tri vagona sjemenskog krumpira, 563 kg sjemenske kapulice, 145 kg krmne repe i 1500 kg petroleja. Kako se pokazalo da pozajmica nije nimalo dostatna za financiranje opskrbe kotara, Velika župa je početkom ožujka udvostručila iznos pozajmice. Kod Štedionice NDH – podružnice Dubrovnik otvoren je tekući račun Kotarske oblasti Korčula pod naslovom “Opskrba Korčule“, kojim su raspolagali veliki župan Buć i kotarski predstojnik Mihović. Uslijedile su isplate za dopremljenu kalijevu sol, žigice, vozarine *Seetransportstelle* Dubrovnik (po kilogramu robe 5 kn), šećer Prvom hrvatskom slavonskom d.d. za industriju šećera – Osijek. U svojem izvješću s početka ožujka 1944. veliki župan Buć nije dvojio da će se i preostali novac na računu ubrzo potrošiti. Opravdavajući odluke

⁸⁸ Isto, br. 1003/44, 22. II. 1944.

o novčanim pozajmicama, Buć je u dopisu Glavnom ravnateljstvu za prehranu Ministarstva seljačkog gospodarstva i prehrane te Ministarstvu za oslobođene krajeve istaknuo kako *“bez dovoljnih novčanih srestava nemože da redovito bude poslovanje Kotarske oblasti u Korčuli oko prehrane i opskrbe pučanstva kotara”*. Stoga je trebalo “u višem probitku” odobriti pozajmice. No, pozajmica nije bila bespovratna. Kotarskoj oblasti Korčula je naređeno da novac vraća u ratama *“utrškom od raspodjeljenih i prodatih živežnih namirnica potrošačima u kotaru Korčuli.”*⁸⁹ Je li Kotarska oblast uistinu počela otplaćivati pozajmice, nije poznato. No, vjerojatnije je da se zbog nemogućnosti sređivanja situacije na terenu i skore partizanske invazije na otok to nije dogodilo.

Početak ožujka kotarski predstojnik Mihović piše Ministarstvu za oslobođene krajeve gotovo očajno kako su prošla već dva mjeseca od oslobođenja otoka, a iz Zagreba, usprkos brojnim dopisima i molbama, nije stigao niti kilogram hrane. Umjesto konkretnog djelovanja, odgovorne instance vlasti su se bavile papirologijom. Tako su sredinom siječnja u Glavnom ravnateljstvu za prehranu tražili dostavu raznih statističkih podataka, uz napomenu *“da se nikakova hrana bez tih podataka ne može odpremiti”*. Iako je krajem siječnja iz Velike župe Dubrava u Zagreb, uz podatak o približnom broju stanovnika otoka, odaslan i apel (*“na otoku vlada formalna glad”*), do početka ožujka još nitko nije bio reagirao. Niti u dopremi hrane, niti s isplatama plaća činovnicima. *“Voditi upravu na ovaj način nije absolutno moguće, jer su potrebe stanovništva takove da lijepje rieči i obećanja ne koriste ako se pomoć doista ne pruži. Ovi su mjeseci za prehranu najkritičniji, i zato je potrebito poslati bilo što, bilo koje hrane odmah, bez obzira na razne statističke podatke...”*⁹⁰ Tjedan dana poslije Mihović ponovno šalje žurnu depešu u Zagreb i Dubrovnik podsjećajući kako je stanje sve očajnije, a hrana i dalje ne stiže. *“Narod neprestano traži hranu, njemačke vlasti također prigovaraju... U pučanstvu ima već slučajeva oticanja od gladi kao i smrtnih slučajeva. Povorke gladnih obraćaju mi se danomice i traže hranu”*. Dok u selima stoje *“vrlo slabo jer nemaju ništa u polju”*, u gradu Korčuli *“svi formalno gladuju”*. Vješto je prozborio i o političkim efektima takvog stava ne bi li potaknuo ikakvu reakciju viših instanci. *“U narodu se opaža već mrmljanje i razni prigovori državnoj vlasti, koja, da ne posvećuje dovoljno pažnje... Naravno masa ne razmišlja uopće o poteškoćama s kojima se državna vlast mora boriti, a zlonamjerni elementi iskorišćuju ovo stanje*

⁸⁹ Isto, br. 1801/44, 18. III. 1944.

⁹⁰ Isto, br. 1855/44, 20. III. 1944.

naglašujući kako je prehrana za vrijeme Talijana bila redovita, a kako je sada nikakova.” Stavljajući Veliku župu Dubrava pred gotov čin, obavijestio ih je putem istog dopisa kako će istu večer za Dubrovnik otploviti brod “Sv. Ante”, izmoljen od njemačkih vojnih vlasti, i da očekuje da ga “*na svaki način odmah otpremi... sa bilo kakovom hranom.*”⁹¹

Upravni aparat NDH sredinom ožujka konačno energičnije reagira i pokreće stvari. Povjerenici Ministarstva za oslobođene krajeve za otok Korčulu (postavljeni u siječnju 1944.), natporučnik Poglavnikove tjelesne bojne Ivan Telenta Maglica te Ivan Bačić Živo zvan Lazanja⁹² (obojica rodom iz Blata), koji su sredinom siječnja snimili situaciju na otoku,⁹³ u svojem izvješću za nadležne u Zagrebu naglašavaju složenost situacije. Po njima, ona proizlazi iz sukoba Talijana i partizana (brojna ubojstva, internacije, devastacija infrastrukture), ali i odluka njemačke vojske. Uz stalna bombardiranja, nemogućnost prodaje vina – jedinog značajnijeg otočkog proizvoda, otoku je prijetila neminovna propast. Telenta i Bačić stoga početkom ožujka preporučuju organizaciju javnih radova, barem u visini pet milijuna kuna, što bi se podijelilo na tri općine prema potrebi i broju stanovnika. Na taj način bi se radni kontigent otočana angažirao u državi korisnim radovima, a bio bi isplaćen u hrani i novcu.⁹⁴ Pročelnik odjela za ceste i mostove ing. Mikloušić morao je sredinom ožujka 1944. odbaciti ovakav zahtjev. Postojeće okolnosti, a tu se ponajprije mislilo na iseljavanje radno sposobnih, nisu dopuštale izvođenje javnih radova na obali i otocima već godinu dana. “*Izgladnjeni otoci i djeca su izgubili svoje najbolje hranitelje*”, pa bi “*svako nastojanje, da se i dalje omogući nastavak ovih radova, bilo uzaludno*”. Mikloušić je stoga prebacio lopticu na Ministarstvo skrbi za postradale krajeve naglašavajući da je jedina moguća opcija neposredna pripomoć u hrani i novcu. “*Žurna je potreba da Ministarstvo skrbi za postradale krajeve povede izdašnu financijsku akciju za pomoć ovim primorskim krajevima, a pogotovo, da se spasi*

⁹¹ Isto, br. 1891/44, 21. III. 1944.

⁹² Rođen 1905. u Blatu, u međuraću radi u odvjjetničkom uredu svog šogora dr. Ive Šeparovića, HSS-ovskoga načelnika Blata (izjava mr. sc. Marka Andrijića). Član je HSS-a povezan s komunistima. Za vrijeme rata drži se pasivno, a prije uspostavljanja Narodnooslobodilačke vlasti na otoku u rujnu 1943. bježi u Zagreb i postaje bliski suradnik Ivana Telente; HDA, SDS, RSUP, Rekonstrukcija bivših građanskih stranaka kotara Korčula.

⁹³ “Kronika župe Blato” bilježi 25. siječnja 1944. kako je u Blato s oružnicima stigao i poručnik Telenta “po službenom poslu”; N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 164.

⁹⁴ HDA, MOK, br. 1959/44, 22. III. 1944.

*najteže pogođene otokom jer se samo tako može odkloniti pogibelj glada, bolesti i drugih nevolja koje su u nastupu.*⁹⁵

I konačno, 17. ožujka Državna poslovna središnjica za zemaljske proizvode u Zagrebu šalje Kotarskoj oblasti Korčula dopis kojim je obavještava o odobrenju Glavnog ravnateljstva za prehranu, i to za 500 q pšenice *“inozemnog podrijetla iz Bugarske”*.⁹⁶ U ožujku 1944. donesena je i odluka kako će povjerenici Telenta i Bačić dopremiti na otok 100 kvintala šećera, 3000 pari gumenih potplata i 100 komada *“jorgana napunjenih vunom i presvučenih umjetnom svilom”*. Navedena roba je bila namijenjena zamjeni za ulje, rogač, bademe i smokve.⁹⁷ Telenta i Bačić su sredinom travnja na otok dopremili i 100 q graha, 6250 kg šećera i 35 q ječma za sjeme, robu namijenjenu prodaji (za kg graha 50, šećera 162,40, sjemenskog ječma 20 kn).⁹⁸ Mihović je u svom dopisu Ministarstvu za oslobođene krajeve, datiranom 24. travnja, izvijestio kako su Telenta i Bačić stigli u Korčulu 13. travnja, ali sa samo 3 000 pari potplata i jednim vagonom ječma! Od toga su 597 pari ostavili za grad Korčulu, a ostalu količinu su namijenili općinama Blato i Vela Luka.⁹⁹ Mihović je odmah ustvrdio kako smatra da ne će uspjeti niti jedan par potplata zamijeniti jer sela općine Korčula oskudijevaju i u rogačima, i u smokvama, i u bademima, i u ulju. Istovremeno je zaključio kako će Telenta i Bačić biti uspješniji u Blatu i Veloj Luci, iako zasigurno ne s cijelom pošiljkom.¹⁰⁰ Zanimljivo, dopis je pisao onoga dana kada je invazijom NOVJ-a nakon Vele Luke oslobođeno i Blato, čiju akciju on uopće ne spominje. Mihović tek spominje kako će teško biti organizirati otpremu ulja s otoka s ciljem zamjene za druge živežne namirnice, s obzirom da su sva prijevozna sredstva u rukama njemačke vojske, a morski put je uslijed bombardiranja reduciran na minimum (*“mitraljiraju i najmanju barčicu”*). I sam transport otokom je bilo

⁹⁵ Isto.

⁹⁶ Kotarska oblast je trebala prethodno uplatiti 1 950 000 kn i poslati potrebne vreće *“Zempro Osiek”* u tamošnju područnu gospodarsku postaju; Isto, br. 1897/44, 20. III. 1944.

⁹⁷ Šećer se trebao davati isključivo u zamjenu za ulje, i to 1 kg ulja za 1,5 kg šećera i 100 kuna. Za par potplata tražilo se 6 kg rogača (ili 2 kg badema ili 3 kg suhih smokava), dok se za svaki komad jorgana moralo dati 150 kg rogača (ili 50 kg badema ili 75 kg suhih smokava); Isto, br. 1396/44, 4. III. 1944.

⁹⁸ Isto.

⁹⁹ Dana 18. travnja partizani su prepadom oteli 1100 kg pšenice i ječma od seljaka koji su gonili na mazgama, a bilo je namijenjeno razdiobi u Račišću; HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 576/44, 4. V. 1944., kut. 8.

¹⁰⁰ HDA, MOK, br. 3107/44, 8. V. 1944.

gotovo nemoguće organizirati i zbog nedostatka goriva “a u najzadnje vrijeme i zbog napadaja partizana.” “Borba protiv svih ovih poteškoća iziskuje nadljudske napore, koji na žalost u najviše slučajeva ostaju bezuspješni.”¹⁰¹

Autoru ovog teksta nije bilo moguće dokučiti u kolikoj mjeri je nabava i opskrba hrane na otoku Korčuli bila plod zajedničkih dogovora i nastojanja njemačke vojne i hrvatske civilne vlasti, niti u kolikoj je mjeri sama njemačka vojska izdvajala svoje namirnice za potrebe lokalnog stanovništva. Već je prije u tekstu naglašena potpuna podređenost hrvatske vlasti njemačkoj vojsci, kao i percepcija stanovništva o Nijemcima kao stvarnoj vlasti i kod raspodjele hrane. Iako u predloženoj dokumentaciji Kotarska oblast Korčula ne spominje izričito njemačku vojnu vlast kao paralelnog dobavljača i podjeljivača namirnica, očito je kako je i zbog logističkih preduvjeta razdjela namirnica obavljana u njemačkoj režiji. Tako je i kod spomena o proslavi četvrte obljetnice NDH u Blatu zapisano kako je poslije mise zahvalnice njemačka vojna vlast “dala razdijeliti tisuću obroka školskoj djeci i ostalima”, koje su skuhalo i podijelile časne sestre “u nazočnosti njemačkih časnika, općinskog načelnika gosp. Mate Španje i učiteljstva.”¹⁰²

5. PROPAGANDA PROTIV “LJUDI ŠUME” I PRAĆENJE NJIHOVE AKTIVNOSTI

Porazom u borbi za očuvanje Korčule, partizanske snage su se prebacile na slobodni teritorij Visa, a na Korčuli su preostale manje grupice kao baza budućih operacija. Nakon početnog šoka zbog poraza, čiji će se uzroci još dugo preispitivati, Štab mornarice NOVJ-a 30. XII. 1943. imenuje štab za te korčulanske jedinice određujući mu zadatke: “a) da najhitnije okupe sve drugove koji su u grupama po uvalama i razbijeni po čukama; b) da najsposobniji dio od 50 drugova organizuje za borbu protiv neprijatelja...”¹⁰³ No, sve do ožujka ovi zadatci ne će biti ostvareni, a postojeće grupe će se držati prilično pasivno. U izvješću kotarskog predstojnika Mihovića o iskrcavanju partizana na Hvar “u svrhu stvaranja nemira”, posredno za svoj kotar navodi: “Na otoku Korčuli stanje je mirno. Manje partizanske grupe koje se nalaze ne prave još nikakvih izpada, osim što se pojedinačno prebacuju na Vis.”¹⁰⁴ Ipak, njemačka vojna vlast nije ništa željela prepustiti slučaju pa kotarski predstojnik

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² “Kronika župe Blato”, 10. IV. 1944.; N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 165.

¹⁰³ *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji*, sv. 9, 1985., br. 180, 523 – 524.

¹⁰⁴ HDA, VŽD, Tajništvo, br. 473/44, 30. III. 1944., kut. 22.

Mihović već početkom veljače postavlja oglas “prema sugestijama i želji njemačkog regiments-komandanta podpukovnika Tribukaita”.¹⁰⁵ U “Obavijesti” Mihović kaže:

“*POGLAVNIK i Hrvatska državna vlada opetovano su do sada u više navrata pozvali sve one koji su se bilo zabludom, bilo prevarom ili prisiljeni od boljševističkih propagatora odmetnuli u šumu, nek se povrate svojim kućama i nastave sa mirnim životom na svojoj rodnoj grudi, jer će svima onima koji se povrate biti bačene u zaborav njihove krivice... Nakon kapitulacije Italije... ni jedan Hrvat nema više nikakvog razloga ostati dalje u šumi, jer od tada nema više u Dalmaciji i njezinim otocima okupatora. Stanovništvo pak otoka Korčule samo se je svojim očima uvjerilo, da su sve one priče partizana o tobožnjem klanju i ubijanju nevinog pučanstva od strane Njemačkih i ustaških vlasti čista laž sa ciljem da se među civilnim stanovništvom napravi što veća panika i nered... Međutim, ako se uza sve ovo, i danas nađe ljudi koji i nadalje ostanu u odmetništvu praveći razne ispade i sabotaze, to znači, da su takovi ljudi i svi oni koji ih sakrivaju ili bilo kojim načinom pomažu pravi i okorjeli zločinci, izraziti neprijatelji nevinog i napaćenog naroda te protivnici... reda i mirnog rada. Radi toga dužnost i čast svakom poštenom čovjeku... da sa ovakovim pojedincima-zločincima... prekine svaku vezu, te da sve... pojedince... prijavi Njemačkoj vojnoj vlasti. Svaki onaj koji ovakovog odmetnika prijavi ili dade... podatke bit će od strane Njemačkog vojnog zapovjedništva obilno (nagrađen – op. a.) u hrani i novcu a tajnost prijave je zajamčena.*”¹⁰⁶

Njemački opunomoćeni general u NDH tražio je striktno pridržavanje njegovog naloga o amnestiji svima onima koji se povrate iz partizanskih redova, kao i jamčenje slobodnog života i mogućnosti zapošljavanja, kako suprotni postupci ne bi obezvrijedili njihova nastojanja za pacificiranjem odmetnika.¹⁰⁷ Dana 28. siječnja je donešena i Zakonska odredba o obustavi kaznenog progona protiv odmetnika i vojnih bjegunaca koji se vraćaju.

Može se ustvrditi kako je do početka ožujka 1944. partizanski pokret usmjeren na prikupljanje obavještajnih podataka. Informacije su stizale i iz samih institucija vlasti NDH. “*Moja sestra Marica Anić zaposlila se u Općinskom upraviteljstvu Vele Luke po nalogu NOP-a*” (Tonka Zec). Nedostatak partizanske aktivnosti na otoku u tom razdoblju višestruko su nadomještala saveznička (engleska) bombardiranja iz aviona i brodova. Zrakoplovstvo je bilo iznimno aktivno, nadlijećući već u svitanje i izviđajući

¹⁰⁵ HDA, MOK, b. b., 5. II. 1944.

¹⁰⁶ Isto.

¹⁰⁷ HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 45/44, 18. I. 1944., kut. 7.

kopnene vojne resurse, kao i skrivene desantne brodove u lukama i uvalama. "Svakodnevno u više navrata... nadlieću neprijateljski zrakoplovi u manjim i većim skupinama... otvaraju strojupušćanu vatru na brodove i naseljena mjesta".¹⁰⁸ U tim napadima, uz već pobrojana nemala stradanja civila i brojna oštećenja na civilnim objektima, poginulo je desetak njemačkih vojnika i potopljeno nekoliko brodova. U siječnju je u Veloj Luci potopljen njemački brod S-55, S-36 je izbačen iz uporabe te su ubijena dva njemačka vojnika.¹⁰⁹ Dana 1. ožujka je potopljen motorni jedrenjak Mate Jurjevića (u njemačkoj službi), dok je u bombardiranju Sv. Antuna poginuo njemački vojnik.¹¹⁰ U noći s 10. na 11. ožujak zarobljen je i potopljen opskrbeni brod "Rondinella", pri čemu je poginuo jedan časnik, 30 do 35 vojnika, a ostali su zarobljeni.¹¹¹ Dana 13. ožujka u Banji potopljen je jedan borbeni patrolni čamac, a drugi je zapaljen. Dana 21. ožujka na nenaseljenu uvalu Plitvine kod Vele Luke bačeno je 30 bombi.¹¹² Intenzivno se bombardirala uvala Luka kod grada Korčule zbog maskiranog njemačkog brodovlja. I kasnije su se bombardiranja nastavila. Tako je dana 15. travnja potopljen "Hajduk Veljko" Antuna Botice iz Račišća.¹¹³ Protuzrakoplovna obrana nije imala većeg učinka. Dana 19. svibnja pada avion nad Pupnatom zbog kvara na motoru, a 31. svibnja kod Pupnata pada četveromotorac, čija će američko-talijanska posada netom poslije biti zarobljena.¹¹⁴

Naznake partizanske aktivnosti u drugoj polovici veljače 1944. potvrđuje izvješće Župskog (krilnog) oružničkog zapovjedništva u Dubrovniku. Najprije su se 19. veljače u Veloj Luci pojavila dva "partizanska parlamentarca" radi pregovora o razmjeni zarobljenika, a zatim su u noći 24./25. veljače uhićena dva partizanska kurira s torbom punom "promičbenog tvoriva."¹¹⁵ Njemačko vojno zapovjedništvo u Korčuli bilo je već 20. veljače obustavilo cjelokupni poštanski promet na Korčuli i

¹⁰⁸ Isto, Izvješće o ocjeni stanja Zapovjedništva oružničkog voda Korčula, br. 366/44, 19. III. 1944., kut. 7.

¹⁰⁹ Izvod iz ratnog dnevnika glavnokomandujućeg admirala Jadrana; *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji*, sv. 10, 1986., br. 354, 1308.

¹¹⁰ HDA, OKZD, Tajni spisi, Izvještaj o izvještajnoj službi, br. 344, 20. III. 1944., kut. 7.

¹¹¹ Izvod iz ratnog dnevnika glavnokomandujućeg admirala Jadrana; *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji*, sv. 10, 1986., br. 446, 1496.

¹¹² HDA, OKZD, Tajni spisi, Izvješće o izvještajnoj službi, br. 414/44, 4. IV. 1944., kut. 7.

¹¹³ Isto, br. 576/44, 4. V. 1944., kut. 8.

¹¹⁴ Isto, br. 746/44, Izvješće o izvještajnoj službi, 20. VI. 1944., kut. 8.

¹¹⁵ Isto, Izvješće Župskog oružničkog zapovjedništva, br. 269/44, 20. III. 1944., kut. 7.

Pelješcu *“uslied dopisivanja partizana sa osobama njima naklonjenim.”*¹¹⁶ Krajem veljače njemački vojnici su na moru od Trstenika prema Lumbardi uhitili četiri osobe u građanskom odijelu. Dana 26. veljače su njemačke vlasti pritvorile šest osoba iz Žrnova.¹¹⁷ U izvješću Zapovjedništva oružničkog voda Korčula istaknuto je kako “mali” broj vojno sposobnih muškaraca još od prije služi u “našim postrojbama”, a ostali su dobrovoljno (“polovica”) i prisilno otišli s partizanima.¹¹⁸

U zapovjedništvu 26. divizije na Visu i dalje je vladalo nezadovoljstvo načinom rada na terenu pa su za novog zapovjednika Korčulanskog odreda imenovali Nikolu Vuletića i političkog komesara Filipa Marinovića. Nekoliko dana prije deportacije velikog broja muškog stanovništva, oni se sredinom ožujka prebacuju na otok i pokreću val diverzantskih akcija. *“Odred je brojio od 30 do 50 ljudi, snabdjeven otetim njemačkim puškama, vrlo pokretljiv; poduzeo je niz uspješnih akcija i pripremio teren za invaziju snaga NOVJ-a.”*¹¹⁹

Evakuacija gotovo 1500 muškaraca s otoka dana 19. ožujka bio je planirani čin njemačke vojne vlasti s ciljem preventivnog sprječavanja širenja pobune u narodu. Komanda II. oklopne armije već 13. veljače šalje naredbu o evakuaciji vojno sposobnog stanovništva kako bi se otklonile poteškoće u provođenju obrambenih mjera u slučaju napada snaga NOVJ-a.¹²⁰ Kotarski predstojnik Mihović je 19. ožujka od pukovnika Tribukaita obaviješten kako će *“sporazumno sa Zagrebom... iseliti svo muško stanovništvo sposobno za oružje”*. Na Mihovićeve vapaje kako je potrebno poštediti starce, bolesne, obitelji koje će time ostati bez muškaraca, Tribukait je izrazio žaljenje zbog “nezgodnog sredstva” te je obećao da će imati te poštede u vidu te da će na otoku zadržati već otprije mobilizirane za rad u njemačkoj vojsci, radnike u brodogradilištu, vojnoj pekari i svo činovništvo. Istog dana ujutro u 7 sati svi muškarci od 12 godina nadalje morali su se okupiti na određenom mjestu. *“Sviet se je tom pozivu odazvao, ali više nitko nije bio slobodan izaći, jer su straže čvale prostorije”,* a i izlaze iz mjesta. Pročitano im je što slijedi, oni su popisani, a nakon izvršenog liječničkog pregleda radi ocjene sposobnosti za rad “vrlo mali broj” je otpušten kućama zbog nesposobnosti. *“Ostalima je rečeno neka im njihove obitelji donesu*

¹¹⁶ Isto, Izvješće o izvještajnoj službi, br. 414/44, 4. IV. 1944., kut. 7.

¹¹⁷ Isto, Dnevno izvješće oružničke postaje Korčula od 28. veljače, br. 567/44, kut. 8.

¹¹⁸ Isto, br. 366/44, 19. III. 1944., kut. 7.

¹¹⁹ Intervju s Filipom Marinovićem, prosinac 2008.

¹²⁰ P. LOZICA, “Njemačko-nacistička okupacija Korčule”, 524.

najnužnije stvari i hranu za tri dana, jer će preko noći biti prebačeni u unutrašnjost.” Reakcija stanovništva je bila očekivana. *“Među čitavim narodom je istog časa nastalo strahovito raspoloženje, očaj, uzdisaji i proklinjanje. Povorke žena izbezumljeno su nosile svojim muževima i dieci najpotrebniju odieću plačući i proklinjući Njemačke vlasti.”* Istog dana su u Korčulu počele stizati kolone ljudi iz obližnjih sela, praćeni jakim stražama i oružnicima. Sutra i prekosutra su pješice stigle i kolone iz Blata i Vele Luke. Iz Vele Luke ih je odvedeno oko 300, a neki su uspjeli pobjeći na putu. *“Među ovim svietom nalazio se je veliki broj staraca, iznemoglih, bolesnih kao i sitne diece /čak i od 12 god./ te nekoliko činovnika. Slika ovih ljudi je bila očajna. Na licima se čita izbezumljenost, strah i ne izvjesnost.”*¹²¹ “Kronika župe Blato” na taj dan spominje *“silnu zabunu i strah”*,¹²² a “Kronika župe Vela Luka” bilježi na dan proslave zaštitnika sv. Josipa: *“Tuga, plač i nevolja u mjestu.”*¹²³

Uvidjevši da napravljeno prelazi dogovoreni okvir, već je sprovedeno “mnogo gore, teže i opsežnije”, Mihović protestira kod Tribukaita, ali bez učinka. Kolone su uskoro prebačene na Orebić, a potom potjerane pješice do Janjine i dalje, u unutrašnjost. U trenutku dok su u logoru kod Korčule 21. ožujka bile još zadnje grupe za transport, savezničko zrakoplovstvo je bombardiralo grad, no bez žrtava.¹²⁴ Manji broj muškaraca je ostavljen na otoku *“za pripremne radove izgradnje postava”*, a njemačke vlasti su obećale *“da će svi ovi ljudi primati podpunu hranu kao i njemački vojnik, a pored toga plaću do 100 kuna dnevno, prema kvalifikaciji pojedinca.”*¹²⁵ “Kronika župe Blato” je krajem ožujka 1944. zabilježila kako u mjestu preostali muškarci (a povremeno i žene od 16 do 60 godina) u mjestu moraju svakog dana na rad s vojskom.¹²⁶ Mihović je mogao samo ispratiti i posljednju kolonu s otoka i zaključiti kako je ovom evakuacijom napravljena nesaglediva šteta gospodarstvu otoka, a dio muškaraca silom prilika je potjeran u šumu, partizanima. *“Ova mjera Njemačkih vojnih vlasti kao i sam postupak uništio je sav moral kod pučanstva. Ljudi ove dane smatraju najtežim danima koje su tokom ovog rata proživjeli. Kod čitavog pučanstva ispoljava se i osjeća strahovita mržnja prema Njemcima i uvjerenje da je*

121 HDA, VŽD, Tajništvo, br. 450/44, 23. III. 1944., kut. 22.

122 N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 164.

123 AŽU-VL, “Kronika župe Vela Luka”, knj. 2, 19. III. 1944., 29.

124 HDA, VŽD, Tajništvo, br. 450/44, 23. III. 1944., kut. 22.

125 HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 366/44, 19. III. 1944., kut. 7.

126 N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 165.

*narod obična stoka i roblje... Od Hrvatske pak državne vlasti narod je došao do uvjerenja da nemože imati nikakove zaštite.*¹²⁷

Upravo zbog ove posljednje misli, položaj kotarskog predstojnika i cjelokupne civilne vlasti NDH na otoku postajao je sve besmisleniji. Nastojeći popraviti situaciju, ova će tijela podupirati zahtjeve evakuiranih za povratak na otok i sama inicirati njihovo puštanje. Tako su početkom travnja Kotarska oblast i Velika župa poduprli molbu Općinskog poglavarstva Korčule za povratak 24 osobe *“jer su iste bile prisilno mobilizirane od strane odmetnika”*. Mihoviću i Buću je naročito bilo važno vratiti one koji su politički “ispravni” i tako povratiti svoj ugled.¹²⁸ No, njemački ratni zarobljenički logor u Zenici ostao je pri stavu *“da se može smatrati silom odveden samo onaj, koji je prije nego što je zarobljen, prebjegao i predao se Niemcima”* te je odbacio molbu.¹²⁹

Dana 22. ožujka izvršena je akcija hvatanja upravitelja Vinka Barčota u Veloj Luci. U “Kronici župe Vela Luka” je zapisano: *“Ide pred nar. sud, što nije spriječio odvođenje ljudi od Nijemaca.”*¹³⁰ Sproveden je na Lastovo, a potom i na Vis. *“Dok smo ga privodili bio je u smrtnom strahu. Bio je uvjeren kako ćemo ga likvidirati. Molio nas je da ga poštedimo, a zauzvrat bi nam otkrio njegov najnoviji vojni patent.”*¹³¹ Barčot će s Visa biti prebačen u Bari gdje je prevodio s njemačkog. Pošteta i korištenje njegovih usluga pokazuju kako su partizani ipak shvaćali kompleksnost upraviteljskog položaja, ali i kako se Barčot nije istaknuo u germanofilstvu.¹³² I u Smokvici se odigrao sličan scenarij nakon deportacije nekoliko desetina muškaraca. Partijska organizacija je pisano upozorila glavara Jakova Hudulina *“na štetnost njegovog ponašanja, posebno za vrijeme deportacije i općenito ponašanje koje predstavlja izdaju svoga naroda.”* Nakon toga Hudulin odlazi s dužnosti, a zamjenjuje ga Donko Tomašić Mali *“koji je dužnost obavljao vrlo pasivno.”*¹³³ No, odlukom Korčulanskog partizanskog odreda Hudulin je

127 HDA, VŽD, Tajništvo, br. 450/44, 23. III. 1944., kut. 22.

128 Velika župa Dubrava će kasnije odašiljati brojne molbe za povratak evakuiranih na Korčulu – vidi spise br. 491-495/44 s molbama Velikoj župi Baranja (Isto, kut. 22).

129 Isto, br. 239/44, 5. IV. 1944., kut. 21.

130 AŽU-VL, “Kronika župe Vela Luka”, knj. 2, 22. III. 1944., 30.

131 Intervju s Frankom Andrijićem Malandrinom, komandantom Vele Luke prije njemačke okupacije, 2002.

132 Slično se može kazati i za blatskog načelnika Španju, s obzirom na to da će preživjeti oslobođenje Blata krajem travnja 1944. te poslije rata i dalje držati mesnicu u Blatu.

133 Tome TOMAŠIĆ – Nikola PECOTIĆ DUJE – Mirko PECOTIĆ, “Razvoj partijske organizacije u Smokvici u razdoblju pred rat i u toku NOB-a”, Zbornik *Korčula u revolucionarnom radničkom*

naknadno likvidiran jer su u zarobljavanju njegova sina Ivana očitali utjecaj oca i njegovu želju da se on preda Nijemcima.¹³⁴ *“Otac me je izvukao iz kruga deportiranih, a bolje bi bilo da sam odveden s ostalima. Sutradan sam već mora u Korčulanski partizanski odred, a u njemu kako da mi je bilo suđeno da poginem. Slali su me uvijek u prve redove, dobiva sam najteže poslove, nosi najteži teret. I ti dan kad smo išli u akciju, namjerno su me ostavili na prvoj liniji, a oni se povukli. Sve kako bi me ubili, ali sam i tad osta živ. Do kraja rata sam se ko zarobljenik vuka po njemačkim radnim logorima.”* (Ivan Hudulin)

Djelovanje Korčulanskog partizanskog odreda značajno se osjetilo već krajem ožujka. Dana 23. ožujka u Korčulansko-pelješkom kanalu partizanska barka je udarila u ribarsku iz Račišća, a 28. ožujka je njemački radnik Stjepan Padur iz Lumbarde odveden iz Luke (kod Korčule).¹³⁵ U Izvješću o izvještajnoj službi pod rubrikom komunističke aktivnosti navedeno je kako je 29. ožujka pomoćni oružnik Miho Vranjković, “sprovođeci”¹³⁶ tri djevojke iz Blata prema Sitnici po zapovijedi njemačkog zapovjedništva u Blatu, zarobljen od partizana.¹³⁷ “Kronika župe Blato” 3. travnja spominje i rezanje telefonske žice, odnosno pritvaranje taoca kao protumjeru.¹³⁸ Dana 11. travnja na putu Korčula – Pupnat nestaju njemački dočasnik i vojnik.¹³⁹ U izvješću za travanj župsko zapovjedništvo Dubrovnik zaključuje: *“U posljednje vrijeme partizansko-komunističke skupine su postale aktivnije, a osobito promičba njihova kod omladine...”* Dana 15. travnja u podne na putu za Žrnovo zarobljen je pomoćni oružnik Marko Saulović s dvojicom hrvatskih i dvojicom njemačkih mornara. Sljedećeg dana u 20 sati skupina partizana iz zasjede

pokretu, Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941. – 1945., 419.

¹³⁴ U dosjeima Službe državne sigurnosti Republičkog Sekretarijata za unutrašnje poslove uz ime Jakova Hudulina stoji da se *“stavio u službu okupatora radi čega je i streljan”* (HAD, SDS, RSUP, Rekonstrukcija bivših građanskih stranaka u kotaru Korčula). Rukovodstvo NOP-a u Smokvici se navodno nije slagalo s likvidacijom (T. TOMAŠIĆ – N. PECOTIĆ DUJE – M. PECOTIĆ, “Razvoj partijske organizacije”, 419), no – prema izjavi Filipa Marinovića danoj Mirku Pecotiću 2008. – odred nije djelovao bez potpore Odbora.

¹³⁵ HDA, OKZD, Tajni spisi, Izvješće od 21. do 30. III. 1944., br. 567/44, kut. 8.

¹³⁶ Vranković je u ovom slučaju bio najvjerojatnije tek pratitelj žena koje su *“na dvije mazge gonile... aprovizaciju /pšenicu/”*; HAD, VŽD, Tajništvo, Izvještaj kotarskog predstojnika Mihovića od 24. IV. 1944., br. 630/44, kut. 22.

¹³⁷ HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 484/44, 20. IV. 1944., kut. 7.

¹³⁸ N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 165.

¹³⁹ HDA, VŽD, Tajništvo, Dnevno izvješće Župskog oružničkog zapovjedništva Dubrovnik 1. V. 1944., br. 736/44, kut. 22.

strojopuščanom vatrom i ručnim bombama napada dva njemačka motocikla na putu od Smokvice prema Blatu. Ubili su njemačkog časnika i četiri vojnika, opljačkali i uništili motore. Dana 18. travnja “50 naoružanih sa strojopuškama u engleskoj odori” otima 1100 kg pšenice i ječma namijenjenih razdiobi u Račišću. Istog tog dana je kod Blata uhićen partizan sa streljivom i ubijen je 19. travnja.¹⁴⁰

Kako propaganda privlačenja ljudi iz partizanskih redova nije imala učinka, njemački opunomoćeni general u NDH mijenja taktiku krajem travnja. Tada su, naime, propisane mjere odmazde za napade na njemačku vojsku.¹⁴¹ Pukovnik Tribukait 4. travnja 1944. poziva kotarskog predstojnika Mihovića i priopćava mu da je zbog učestalih sabotaža prisiljen uvesti protumjere. Tako je najavio privođenje talaca u svim mjestima (osim u Korčuli i Lumbardi); u Blatu njih 10, a drugdje po 5; kažnjavanje smrću svih onih koji budu primali na stan i hranu partizane; uvođenje redarstvenog stana od 19 do 6 sati; obustavljanje cjelokupne dobave hrane za civilno pučanstvo vojnim prijevozom, kao i cjelokupnog poštanskog i putničkog prometa; bogate nagrade onima koji prokažu sumnjive osobe; a skidanje propisanih mjera kad se stekne uvjerenje da “*stanovništvo djelatno sudjeluje na istrebljenju ovih bandita*”. Mihović u svojem izvješću velikom županu pojašnjava kontekst ovih oštrih mjera: “*U zadnje vrijeme sve više se izpoljuje partizanska djelatnost na otoku. Pojedinci se noću prebacuju s Lastova i Visate se pojavljuju čak i u manjim grupama. Promidžbom nastoje uvjeriti sviet o nemoći njem. snaga i ponovnom zauzimanju otoka od strane partizana. Po baštinama zaustavljaju sviet preteći mu se i zahtievajući od pučanstva djelatnost protiv hrvatskih i njem. vlasti.*” Uz već navedene oružane prijestupe i odvođenje predstavnika vlasti NDH, Mihović je pobrojao i druge partizanske akcije: “*U više navrata do sada osvanuli su po pojedinim selima razni komunistički nadpisi, razturivani letci i prieteća pisma. Zadnjih dana dogodilo se je da je na više mjesta presječen brzoglasni vod.*”¹⁴² Shvaćajući da njemačke protumjere mogu samo još više otežati položaj vlasti NDH na otoku, Mihović moli pukovnika Tribukaita da za taoce uzima samo one koji su “*partizanski raspoloženi ili imaju veze s partizanima.*” No, bilo je potrebno nanovo reagirati jer je ustanovio da među privedenom četrdesetoricom ima i “*čestitih osoba.*” Na zahtjev Tribukaita, Mihović je sastavio

¹⁴⁰ HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 576/44, 4. V. 1944., kut. 8.

¹⁴¹ Isto, br. 554/44, 26. IV. 1944., kut. 8.

¹⁴² U noći 2./3. travnja 1944. između Prvog Sela i Blata na više mjesta prekinut je brzoglasni vod, što je potaknulo njemačku vojnu vlast da uvede protumjere, popisane u “Objavi”; HDA, VŽD, Tajništvo, br. 630/44, kut. 22.

proglas otočkom svećenstvu kako bi i s te strane pokušali umiriti pučanstvo i odvratiti ih od suradnje s partizanima. *“Obracam se na mnogopoštovane župnike povjerenog mi kotara, da oni kao svećenici i ljudi koji su najbliži narodu u svim njegovim radostima i patnjama, dobrom riečju iz crkve i u svom privatnom dodiru sa svietom utiču na narod da se kani svih izpada prema oružanoj snazi, da ne nasjeda zlonamjernom i bezkorisnom nagovaranju pojedinaca, da prekine svaku vezu s takovim ljudima a da prema njemačkoj vojnoj vlasti u buduće iskazuje lojalnost... Koliko u ovom svojim savjetovanjem i dobrom riečju budete doprinieli sređenju prilika i skidanju represivnih mjera, budite uvjerenida ste mnogo koristili svome narodu”*.¹⁴³ Ipak, 11. travnja taoci su pušteni iz pritvora te je dopušten prijevoz hrane *“i ako nisu počinitelji prokazani i uhićeni”*. Ubojstvo njemačkog časnika i vojnika 16. travnja njemačka vojska je oštro sankcionirala. Za odmazdu je dva dana kasnije u Maloj i Veljoj Kapji (nedaleko od mjesta napada) strijeljala sedmoro mještana, *“a sva krupna i sitna stoka zaplijenjena i stambene zgrade popaljene”*. Dana 18. travnja uhvaćen je naoružani partizan kod Blata i određen za strijeljanje 20. travnja¹⁴⁴ te je zabranjen izlazak iz mjesta svim muškarcima, dok je ženama dopušten isključivo glavnom cestom.¹⁴⁵

Izvjешće o ocjeni stanja Zapovjedništva oružničkog voda Korčula sredinom ožujka jasno i otvoreno svjedoči kako je raspoloženje naroda prema poglavniku i NDH, ali i njemačkom savezniku *“obćenito slabo”*. *“Većina ovog pučanstva naklonjena je našim neprijateljima i priželjkuju njihovu pobjedu. Jedan manji dio naroda, oko 10% privržen je NDH i njezinu Poglavaru, no i ovaj je slabe i neodredjene nacionalne sviesti i pokolebivog držanja... Sve ovo pučanstvo... sumnjaju u pobjedu naših saveznika... Ovaj narod ne samo da je neprijatelj hrvatski i naših saveznika, već je sam svoj i svoje obitelji”*.¹⁴⁶

6. INVAZIJA SNAGA NOVJ-a

¹⁴³ Isto.

¹⁴⁴ Isto, Dnevno izvješće Župskog oružničkog zapovjedništva Dubrovnik od 2. V. 1944., br. 793/44, kut. 22. Uhićeni Antun Dragojević, partizanski kurir iz Vele Luke, sproveden je okovan kroz mjesto i obješen ispred Sokolskog doma. Njegovo mrtvo tijelo je visjelo tri dana, a potom je bačeno na nepoznatoj lokaciji (*“Kronika župe Blato”*, 19. IV. 1944.; N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 165).

¹⁴⁵ *“Kronika župe Blato”*, 19. IV. 1944.; N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 165.

¹⁴⁶ HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 366/44, 19. III. 1944., kut. 7.

Iz ratnog dnevnika glavnog zapovjednog admirala Jadrana vidi se da je već u ožujku 1944. bilo poznato kako se Nijemci spremaju za napuštanje otoka. U izvješću lučkog kapetana u Korčuli navodi se da je *“naređeno da se izvrši povlačenje snaga sa zapadnog dijela otoka Korčule i da će se ići na evakuaciju svih snaga”*.¹⁴⁷ Za razliku od mornarice koja je zagovarala zadržavanje otoka, njemačka kopnena vojska se odlučila za prebacivanje na obalu. Da je to bilo poznato NOP-u, svjedoči obavijest Okružnog komiteta KPH Dubrovnik političkom komesaru 26. divizije od 21. ožujka, u kojemu je Marin Cetinić istaknuo kako je iz neprovjerenih izvora saznao da je napuštanje Nijemaca izgledno, *“a da će da ostanu samo Ustaše”*.¹⁴⁸ U izvodu iz knjige depeša Štaba mornarice NOVJ-a, upućenih Vrhovnom štabu NOV-a i POJ-a 31. ožujka, je zabilježeno kako neprijatelj *“ispraznjava zapadni dio Korčule”*.¹⁴⁹ Iako je ovdje prije riječ o premještanju većih snaga s istočnog dijela otoka (na zapadnom dijelu otoka i nadalje su ostale snage veličine jednog bataljuna), koje će i nedostajati u trenutku invazije, važno je naglasiti kako su pregrupiranje njemačkih snaga zahtijevale poduzete akcije NOVJ-a na Šolti i Hvaru. Njihovi uspjesi u čišćenju ovih dvaju otoka primorali su Nijemce da pošalju nove snage na Hvar i ojačaju posadu na Braču, istovremeno povlačeći snage s Korčule. U spomenutim je akcijama 26. divizija NOVJ-a preokrenula ratnu situaciju te je poslije tri mjeseca povlačenja počela zadavati učinkovite udarce njemačkim snagama. Nakon Šolte i Hvara, isti scenarij operacije su priredili i za Korčulu, uzimajući u obzir izloženost njenog zapadnog dijela manjim njemačkim snagama. Recept za pobjedu bili su iznenadni napadi višestruko nadmoćnijim snagama. U invaziji na zapadni dio otoka Korčule sudjelovalo je sedam naspram jednog njemačkog bataljuna, najvećim dijelom koncentriranog u dobro čuvanom Blatu.

Invazija je započela 22. travnja 1944. kada su snage NOVJ-a ušle u Velu Luku, a 24. travnja, nakon žestoke borbe, ušli su i u Blato.¹⁵⁰ Kotarski predstojnik Mihović je u svom izvješću zagrebačkim, splitskim i dubrovačkim instancama vlasti NDH 29. travnja dojavio kako je 300 do 400 njemačkih vojnika branilo Blato u okruženju, sve dok nije ponestalo municije. *“Preživjeli vojnici i časnici pali su u robstvo partizana odnosno Engleza. Prema dosada stiglim podacima partizani su ubili u Blatu jednog Njem. časnika, navodno jednog vojnika te našeg zapovjednika Oružničke postaje*

¹⁴⁷ *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji*, sv. 10, 1986., br. 466, 1510 – 1511.

¹⁴⁸ Isto, br. 249, 978.

¹⁴⁹ Isto, br. 294, 1145.

¹⁵⁰ U izvještaju Župskog zapovjedništva Dubrovnik pogriješno je navedeno kako je najprije napadnuto Blato; HDA, OKZD, br. 576/44, 4. V. 1944., kut. 8.

*narednika Matića. Sve ostale vojnike kao i Oružnike sa postaja Blato i Velaluka zarobili su i sa brodovima odveli za Vis odnosno za Bari.”¹⁵¹ Uskoro su Nijemcima stigla pojačanja s kopna od divizije SS-a “Prinz Eugen” pa su oni opet “postali gospodari situacije, te su uspjeli kroz kratko vrijeme istjerati mnogo veće snage partizana... koji su bježali brodovima iz Veleluke i drugih uvala”. Razloge iznenađenja i početnog njemačkog poraza Mihović nalazi u velikim snagama partizana, trenutno malom broju njemačkih vojnika na otoku (“*niti dva potpuna bataljona*”), kao i nedavnom preseljenju stožera njemačke pukovnije s otoka.¹⁵² U spomenutom izvješću Župskog zapovjedništva Dubrovnik naglašeno je kako su upravo Englezi “krugovalnim postajama” upravljali strategijom napada.¹⁵³ Povratkom pukovnika Tribukaita s većim snagama, protivnici su istjerani. Ova pojedinost ukazuje na dobro tempiranje akcije kod NOVJ-a. Dok žrtve na njemačkoj strani ne spominje i svodi ih na tri imena u borbama za Blato, Mihović izvješćuje o velikim gubitcima na partizanskoj strani (“*mного mrtvih a i dosta veliki broj zarobljenih*”). O posljedicama njihova upada govori sljedeće: “*Partizani su dva dana bili gospodari u Blatu te su kroz to vrijeme opljačkali Občinu i uništili svu imovinu te pokrali upravo dan ranije stigli pšenicu i duhan. Veliki broj stanovništva su prisili(li) na evakuaciju a stanoviti broj ih je izselio i dobrovoljno. Seljacima su pokupili sve mazge koje su pred polazak sve poubijali a Njem. prevozna sredstva zapalili.*” U izvještaju je naveo i kako je natporučnik PTB-a Telenta zarobljen te kako su načelnik Španje, Telentin pratilac Bačić¹⁵⁴ i ostala civilna lica u Blatu pošteđena. “*Jučer je već uspostavljeno normalno stanje... Danas sam uspio poslati nešto hrane vojničkim kamionima u Blato.*”¹⁵⁵ Za*

¹⁵¹ Najvjerojatnije je riječ o osobi koju su u Blatu nazivali “komandir” i koja je obješenog Antuna Dragojevića 19. travnja na Zlinjama opalila nogom u stražnjicu povikavši: “Gol!” (izjava Marka Andrijića, 2009.).

¹⁵² HDA, Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP), br. 2302/44, 6. V. 1944.

¹⁵³ HDA, OKZD, br. 576/44, 4. V. 1944., kut. 8. Nikola Anić u svojem istraživanju zaključuje kako je saveznička pomoć u ovoj operaciji bila neznatna, s obzirom da su je smatrali “avanturou” osuđenom na neuspjeh; Nikola ANIĆ, “Pomorski desant 26. divizije NOVJ na Korčulu”, Zbornik *Korčula u revolucionarnom radničkom pokretu, Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941. – 1945.*, 693.

¹⁵⁴ Bačić je, prema dosjeima Službe državne sigurnosti Republičkog Sekretarijata za unutrašnje poslove, ponovno prebjegao u Zagreb i povukao se s poraženim snagama u Austriju, gdje ga je engleska vojska zarobila i predala ga NOV-u. Neko vrijeme je ostao u zatvoru, a potom je pušten te od tada u Blatu radi kao gostioničar. HDA, SDS, RSUP, Rekonstrukcija bivših građanskih stranaka u kotaru Korčula.

¹⁵⁵ HDA, MUP, br. 2302/44, 6. V. 1944.

narednika Matića je naveo kako su ga nakon mučenja istog dana ubili, dok je za pomoćne oružnike u Blatu (Šefik Čorak, Niko Klečak, Mate Sukno i Luka Carević) i u Veloj Luci (narednik Franjo Krtalić, pomoćni oružnici Stijepo Valjali, Muhamed Sadić, Niko Brailo, Stijepo Martinović, Mato Čurčija, Karlo Stijepović, Mirko Lisičić i Pero Maretić) pretpostavljeno da su zarobljeni i sprovedeni na Vis. Iako je na popisu blatskih oružnika bilo uključeno i ime Konavljanina Luke Kusalića, “Kronika župe Blato” je zabilježila kako ga je jedan njemački časnik ubio u bunkeru “*da mu ne bi pobjegao*”.¹⁵⁶ Dnevno izvješće zapovjednika 6. oružničke pukovnije navodi i dvojicu zarobljenih ustaša, 40 poginulih Nijemaca i 400 poginulih partizana.¹⁵⁷ Zamjenik zapovjednika 6. oružničke pukovnije Šporčić je prozvao Beganića koji nije izvijestio o stanju na zapadnom dijelu otoka i nestalim oružnicima niti je izvidio situaciju na terenu.¹⁵⁸

Podatci u ovom izvješću ne odgovaraju u potpunosti istini, što zbog krive informiranosti kotarskog predstojnika, što iz njegove želje da stvarnost prikaže prihvatljivijom. Stanovništvo je organizirano, ali dobrovoljno evakuirano. Podatci o žrtvama na partizanskoj strani su nerealno preuveličani, kao što su i gubitci na njemačkoj nestvarno umanjeni.¹⁵⁹ Istini ne odgovara niti podatak da su snage NOVJ-a istjerane s otoka, s obzirom da su se one sa stanovništvom organizirano povukle. Cilj njihova napada, kao i na Šolti i Hvaru, bila je brza likvidacija postojećih njemačkih snaga, a ne oslobađanje otoka. Što se tiče 26. divizije, ona je još uvijek bila u fazi odmjeravanja snaga i testiranja vlastite moći pa je i Korčula krajem travnja bila tek poligon.

7. ZNAČAJKE VLASTI NDH OD KRAJA TRAVNJA DO SREDINE RUJNA 1944.

Nakon što su se snage NOVJ-a krajem travnja povukle s velikim brojem stanovnika, koji će biti najvećim dijelom poslani u egipatski logor El Shatt, njemačka vojna i civilna vlast NDH se više ne će trajno vraćati na zapadni dio otoka. Dana 26.

¹⁵⁶ N. BAČIĆ, *Blatsko zdravlje kroz vjekove*, 165. U jednom Mihovićevo izvještaju spomenuta je mogućnost kako je i Kusalić, Matićev zamjenik, ubijen; HDA, VŽD, Tajništvo, br. 821/44, 9. V. 1944., kut. 23.

¹⁵⁷ Isto, br. 781/44, kut. 22.

¹⁵⁸ HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 609/44, 16. VI. 1944., kut. 8.

¹⁵⁹ Anić je u svojem već spomenutom radu pobrojao 397 ubijenih, 100 ranjenih i 459 zarobljenih njemačkih vojnika – čitavi 2. bataljun 750. lovačkog puka, dok su na strani NOVJ-a poginula 84, ranjena 264 i nestala 2 vojnika; N. ANIĆ, “Pomorski desant”, 703 – 704.

travnja njemačke prethodnice su prvi put po invaziji ušle u Velu Luku, a sutradan i divizija SS-a "Prinz Eugen". *"Obišli mjesto i baštine, najeli se, napili. Dali pokopati crkle mazge."* Dana 29. travnja su sve njemačke vojne snage napustile mjesto.¹⁶⁰ Kotarska oblast u Veloj Luci i Blatu ne će više pokretati rad općinskog upraviteljstva niti oružničkih postaja. Istovremeno će se dopustiti gotovo neometano uspostavljanje civilne vlasti Narodnooslobodilačkih odbora na tom dijelu otoka bez vojničke zaštite snaga NOVJ-a. Iako su njemačke jedinice imale nekoliko upada u Velu Luku i Blato (na što upućuje i postojanje partizanske straže), oni su praktički u sljedeća četiri mjeseca održavali "status quo". To je potpuno logično u kontekstu njemačkih poraza i gubitaka na svjetskim ratištima. Nakon neuspjeha mediteranske opcije, tj. snažnog otpora njemačkih snaga u Italiji, saveznici su se orijentirali na operaciju iskrcavanja na zapadnoeuropskoj obali. Njemački potez možemo shvatiti kao racionalan, s obzirom da je novouspostavljena obrambena linija kod Pupnata dobro štitila najistočniji dio otoka i Korčulansko-pelješki kanal.

7.1. Rasulo i neimaština

Kotarska oblast nije ni pokušala ponovno organizirati civilnu vlast NDH na zapadnom dijelu otoka jer nije više mogla računati na njemačku zaštitu. O značajkama djelovanja instanci vlasti NDH na istočnom dijelu otoka u tom razdoblju ne znamo mnogo. Izgledno je kako njihov rad ni tada nije mogao značajnije promijeniti opće stanje raspada i neimaštine. Takvu ocjenu potvrđuje i prijedlog proračuna Općine Korčula za 1944., podnesen početkom lipnja Ministarstvu unutrašnjih poslova. Taj prijedlog proračuna u iznosu od 3 785 632 kune bio je zapravo vapaj za državnom novčanom pomoći jednoj općini koja nije raspolagala *"nikakovim novčanim sredstvima, nema nikakvih primitaka i ne može na iste računati."* O teškom stanju u gradu i općini svjedoče rečenice: *"Grad je teško bombardiran iz zraka kao i topovima, dućani su svi s reda opljačkani i zatvoreni. O obnovi neke trgovine nema ni govora, jer su prevozne veze toliko otešćane, da i hrana aprovizacije teško stiže. Zanati obrti potpuno zatajili, jer većina muškaraca odvedena je sa otoka, a manjina preostalih rade kao radnici kod njemačkih vojnih vlasti."* To je trebalo posvjedočiti tvrdnju kako ne postoje nikakve mogućnosti niti preduvjeti za organizaciju proizvodnje, a time niti za ubiranje poreza. *"Postojanje obćine i odvijanje njezinih poslova moguće je samo zamisliti i*

¹⁶⁰ Po povlačenju NOVJ-a i stanovništva, pogubljene su sve mazge u Žardinu Vele Luke, kojima su dolazili ljudi i njihova oprema; AŽU-VL, "Kronika župe Vela Luka", knj. 2, 31.

osigurati u koliko država preuzme na sebe njeno potpuno financiranje u vidu davanja državnih pomoći.” Sam prijedlog proračuna je, dakle, bio sastavljen isključivo od izdataka, od čega je na osobne izdatke otpadalo 42%, a ostalo na održavanje općinske elektrane, ledarne, bunara, zakloništa siromaha, čišćenje ruševina od bombardiranja, potpore siromasima i dr. Računski dvor se sredinom kolovoza suglasio s isplatom pa je iz Nadzornog odjela Ministarstva unutarnjih poslova 26. kolovoza 1944. otpavljen nalog za isplatu 3 milijuna kuna.¹⁶¹ No, upravo u trenutku kad je proračun Općine Korčula prihvaćen u središtu NDH, bližili su se posljednji dani njene vlasti nad istočnim dijelom otoka Korčule.

Na otoku je i dalje vladala velika oskudica živežnih namirnica. Krajem lipnja 1944. ponovno se oglosio Odbor za pomoć otoku Korčuli, intervenirajući kod ministra Bulata. Na ministrov zahtjev iz Velike župe Dubrava krugovalom stiže izvješće 23. lipnja: *“Obće prilike Korčule posve očajne radi ratnih događaja... Društveno i prehrambeno stanje strašno... oskudica svih živežnih namirnica veze vrlo rietke nestalne... mjesec ipo dana velžupa neprestano traži od Seetransportstelle brod za prevoz hrane na Korčulu bez uspjeha... Zapovjedništvo mornarice Zagreb 02837 tajni od trećeg lipnja saopćilo da je admiral Adria naredio jedan motorni jedrenjak od prvog lipnja staviti na raspolaganje našim vlastima ali još neizvršeno... treba najžurnije posredovati za uredjenje prometa sa Korčulom bez čega Korčuli nemoguće pomoći... Doznačiti ktoru Korčula najmanje deset miliona kuna radi potpora najsiromašnijih i najoskudnijih i ovoj oblasti dva miliona za iste svrhe i potrebe kuhinje korčulanskih izbjeglica 349 ovdje... Poraditi da njemačke vojne vlasti dozvole omoguće izvoz poljodjelskih proizvoda iz Korčule od čega bi se pučanstvo mnogo koristilo... Posredovati za povratak na Korčulu evakuiranih staraca od preko 55 godina...”* Zapovjedništvo obalnog odsjeka Neretva 18. VIII. 1944. šalje dopis Velikoj župi kako *“ne može izhoditi brodove za prevoz hrane, jer je to stvar mjestnih prilika i vojničke situacije... Što se tiče povratka evakuiranih istači je, da njemačke oblasti za sada nikako ne dozvoljavaju povratak istih.”*¹⁶² Ministarstvo za postradale krajeve 1. srpnja obavještava svojeg župskog povjerenika u Dubrovniku da prema potrebi pomogne Korčuli.¹⁶³ Zanimljiv je primjer zagrebačkog trgovca Antuna Grbina, rodom Blaćanina, koji je zatražio i dobio propusnicu od glavnog tajnika *Predsjedništva* vlade NDH za putovanje do Blata (tada izvan dosega vlasti

¹⁶¹ HDA, MUP, br. 16665/44, 24. VI. 1944.

¹⁶² HDA, VŽD, Opći spisi, br. 1734/44, kut. 25.

¹⁶³ Isto, Tajništvo, br. 1300/44, kut. 24.

Zagreba). Zahtjev je obrazložio “kompenzacijom” maslinova ulja, vina i rakije krušaricama, a odobreno mu je nakon polaganja jamčevine u iznosu od 100 000 kn. Konačnu propusnicu za putovanje i boravak od 19. do 29. lipnja u Blatu su mu izdale njemačke vojne vlasti.¹⁶⁴ Nije poznato je li Grbin ostvario svoje putovanje i jesu li njegovi razlozi bili isključivo trgovačke, odnosno humanitarne naravi.

Pomorski promet je i nadalje bio strogo ograničen. U Odredbi o građanskom pomorskom saobraćaju Lučkog zapovjednika Dubrovnika s kraja srpnja, u točki 4 stoji: “*Pomorski promet između otoka Korčula, Mljet, poluotoka Pelješac i kopna kao i obratno, a isto tako između navedenih otoka i poluotoka samoga, najstrože je zabranjen. Iznimke se mogu činiti samo u najžurnijim slučajevima za hrvatske državne činovnike, liečnike ili teške bolesnike. I ovakav promet se može odvijati samo sa prometnim sredstvima od Seetransportstelle Dubrovnik.*”¹⁶⁵ Dana 21. kolovoza obustavljen je i zabranjen dolazak i odlazak pučanstvu s Korčule.¹⁶⁶

Saveznička bombardiranja su se nastavila i u ovom razdoblju. Dana 17. lipnja je bombardiranje izvršeno u dva navrata, pri čemu ujutro nije bilo štete. No, predvečer je uslijedilo veliko razaranja grada. “*Istog dana u 7 sati na večer 4 neprijateljska zrakoplova nenadno su naletila i iz vrlo velike visine bacili 6 bomba na sam grad. Dvije su pale na zavod sv. Anđela Čuvara, te ga sasvim uništile. U samostanu se tada slučajno nitko od čč.ss. nije nalazio te nije bilo žrtava. Druge dvije bombe pale su na stambene kuće u središtu samoga grada 15 do 20 metara od zgrade Kotarske Oblasti, a u neposrednoj blizini same stolne crkve. Poginule dvije osobe i nekoliko lakše ranjenih. Više zgrada je uništeno i oštećeno. Sama zgrada Kotarske Oblasti je lakše oštećena. Podpisani sa činovništvom nalazio se je taj čas u zgradi Oblasti, ali nitko nije stradao. Napadaj je izvršen ovaj put izključivo na sam grad ma da u samom gradu nema uobće vojničkih objekta.*”¹⁶⁷ Dana 15. srpnja ponovno je bombardiran grad, pri čemu je oštećeno nekoliko kuća. Mihović je pritom zabilježio: “*Ovo je devetnaesto bombardiranje same Korčule do sada od strane anglo-američkih zrakoplova. Obzirom na ovako često bombardiranje Korčule kao i obzirom na neprestano prelijetanje neprijateljskih zrakoplova preko mjesta i svakodnevne uzbune /ponekad do 20 puta na dan/ pučanstvo je u zadnje vrijeme počelo izseljavati iz grada i sklanjati se po selima. Njemačke vojne vlasti pak*

¹⁶⁴ Isto, br. 1130/44, kut. 24.

¹⁶⁵ Isto, Opći spisi, Odredba Lučkog zapovjednika Dubrovnika Winklera 25. VII. 1944., br. 1555/44, kut. 25.

¹⁶⁶ Isto, Izvješće o izvještajnoj službi ŽOZ-a Dubrovnik 20. IX. 1944., br. 1954/44, kut. 26.

¹⁶⁷ Isto, Izvještaj kotarskog predstojnika Mihovića 18. VI., br. 1455/44, kut. 25.

*nerado gledaju ovo izseljavanje i ograničavaju ga raznim dozvolama.*¹⁶⁸ Do kraja godine na otoku se brojilo tek 10 985 stanovnika.¹⁶⁹

Kod oružništva se može iz mjeseca u mjesec pratiti smanjivanje broja posade. Najprije su krajem travnja ugašene postaje u Veloj Luci i Blatu, a oružnici zarobljeni. Dana 11. srpnja, u podne, kod sela Lumbarde su zarobljena dva pomoćna oružnika – Husnija Bilalović i Stjepo Urljević. *“Ovi oružnici vršili su službu po zapoviedi njemačke vojne vlasti.*¹⁷⁰ Početkom kolovoza u iskazu jedinica Oružničkog krila za postaju u Korčuli su navedena četiri oružnika, u Orebiću šest, a u Janjini sedam. Ukupno je 17 oružnika na području vodnog zapovjedništva, ali na Korčuli su samo četiri.¹⁷¹ Početkom rujna u Korčuli su prisutna tek dva, u Orebiću tri, a u Janjini šest oružnika.¹⁷² Bez obzira na minimalan broj oružnika na otoku, čini se da u Korčuli do samog kraja stoluje zapovjednik voda poručnik Beganić.

7.2. Praćenje neprijateljskih aktivnosti

Već s prvim danima svibnja oružnička izvješća bilježe snažnu partizansku aktivnost, i to pogotovo na području Žrnova. Upravo se po njegovim zaseocima događalo najviše partizanskih prepada, a u najnovijoj situaciji suženosti teritorija koji su nadzirali i blizini obrambene linije kod Pupnata, Nijemci su reagirali oštro. Nakon što je na cesti prema Pupnatu pronašla i na vrijeme uklonila minske naprave, njemačka vojska je pritvorila 25 Žrnovčana pod sumnjom održavanja veza s partizanima. Održan je i govor pred narodom gdje su upozoreni na posljedice daljnje suradnje s partizanima.¹⁷³ Dana 2. svibnja je pritvoren hrvatski mornar Mile Žderić, vjerojatno pod sumnjom na doušništvo.¹⁷⁴ Konačno, 3. svibnja u 8 ujutro, po isteku roka od jednog sata u kojem su mještani mogli pokupiti samo odjevne predmete iz kuća, njemački vojnici su zapalili kuće u zaselku Brdo. Do temelja su izgorjele 24 kuće i 39 obitelji je ostalo bez krova nad glavom. Ujedno je pritvoreno i deset osoba. *“Razlog*

¹⁶⁸ Isto, Izvještaj kotarskog predstojnika Mihovića 16. VII., br. 1454/44, kut. 25.

¹⁶⁹ HDA, Okružni Narodnooslobodilački odbor Dubrovnik, NV-190/1931, 6. I. 1945.

¹⁷⁰ HDA, VŽD, Opći spisi, Dnevno izvješće 24. VII. 44. Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije, br. 1482/44, kut. 25.

¹⁷¹ HDA, OKZD, Tajni spisi, Iskaz ljudstva, br. 960/44, 1. VIII. 1944., kut. 8; U ovom je iskazu pogrešno navedeno kako je sjedište voda u Janjini, a ne Korčuli.

¹⁷² Isto, Iskaz ljudstva, br. 1104/44, 1. IX. 1944.

¹⁷³ Isto, br. 576/44, 4. V. 1944., kut. 8.

¹⁷⁴ Isto, br. 636/44, 20. V. 1944., kut. 8.

paljenju jest, što se pogovara da su imali tijesnu vezu sa partizanima i kod sela nestao 1 dočasnik i 2 vojnika.” Početkom svibnja je iz Žrnova i Kneža sprovedeno 120 muškaraca od 14 do 85 godina u nepoznatom smjeru.¹⁷⁵ No, ovime nisu prestale partizanske akcije na području Žrnova. Krajem svibnja partizani su ubili 65-godišnjeg posjednika Antuna Batistića, kojeg se sumnjicalo za održavanje veza s Nijemcima na štetu NOP-a,¹⁷⁶ te bacili eksploziv u mjesnu cisternu vode.¹⁷⁷ *“Partizani... većim djelom rodom sa ovih otoka... upotrebljuju sva moguća sredstva da mirno pučanstvo, nagovarajući ih da se svi odmetnu u šume, a sve one koji su zaposleni na radovima kod njemačke vojske, da će poubijati.”* U izvješćima vlasti NDH često se naglašava kako “Anglo-amerikanci” vuku poteze, *“promičbom nateruju partizane... da se bore za njih.”*¹⁷⁸

Mihović u izvještaju od 1. svibnja 1944. navodi kako je mnogim pojedincima pod pritiskom partizana *“nemoguće ostati i dalje živjeti u Blatu i Veloj luci.”* Pukovnik Tribukait je Mihoviću naglasio *“da on sa njegove strane nema sada više ništa protiv da svijet izseljava sa otoka, i da će naprotiv omogućiti prevoz brodovima s otoka.”* Mihović je naveo da je već tada otišao *“veći broj stanovnika iz Blata”,* kojima je kotarska oblast izdala posebne propusnice za unutrašnjost. *“Očekujem, da će se ozseljivanje i u buduće nastaviti i u većem broju...”*¹⁷⁹ Naime, “Kronika župe Blato” je zabilježila kako je s njemačkim vojnicima iz Blata 30. travnja otišlo i nekoliko mještana. Početkom svibnja partizanske vlasti najavljuju konfiskaciju imovine obiteljima čiji su članovi prebjegli na teritorij NDH (čime su postali “neprijateljima naroda”),¹⁸⁰ što i čine 18. svibnja uz protjerivanje dotičnih pet obitelji.¹⁸¹ Između ostalih, prognana je i Vica Hudulin, udovica seoskog glavara u Smokvici Jakova Hudulina, sa svojom obitelji. Njih su partizani doveli do njemačke linije kod Pupnata.

¹⁷⁵ Isto.

¹⁷⁶ Napao ga je 22-godišnji Antun Tvrdeić u njegovoj kući. Na koncu su obojica poginula padom u dvorište. Njemačka vojska je privela rođake napadača.

¹⁷⁷ HDA, OKZD, Tajni spisi, Izvješće o izvještajnoj službi, br. 746/44, 20. VI. 1944., kut. 8.

¹⁷⁸ Isto.

¹⁷⁹ HDA, VŽD, Tajništvo, br. 721/44, kut. 22.

¹⁸⁰ “Kronika župe Blato”, travanj i svibanj 1944.; N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 165.

¹⁸¹ Riječ je o Nikoli i Mariji Bačić Živo, Mariji Bačić Živo ž. Ivana s troje djece, Ivanu Padovan Berganj, Jeli Ostojić ž. Emanuela s kćerkom, Kati Šeparović ž. Pavla s dvoje djece, svi iz Blata i Vici Hudulin ž. Jakova s 4 djece iz Smokvice, čiji se sin Ivan bio predao Nijemcima (HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 699/44, 5. VI. 1944.). Kronika župe Blato spomenula je i kako je Mato Loje zbog bolesti bio pomilovan (N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 165.)

U izvještaju kotarskog predstojnika sredinom svibnja između redaka se čita kako je borba protiv partizanske propagande sve besmislenija: “*Političke prilike na otoku Korčuli danas su dosta nezdrave i zatrovane.*” Sve su to po Mihoviću posljedice talijanske okupacije. “*Najčistiji i najbrojniji Hrvati za vrijeme talijanske okupacije bili su prisilno po Talijanima odvedeni s otoka i zadržavani u raznim talijanskim logorima. Jedan od najjačih takvih ljudi Sarnečić nije se ni vratio iz internacije...*”¹⁸² Sredinom lipnja zapovjednik oružničkog voda u Korčuli još je konkretniji: “*Raspoloženje naroda prema NDH i Poglavniku, kao i našim oblastima i našim saveznicima, općenito slabo uslijed velike neprijateljske promičbe i događaja o navodnoj invaziji Anglosasa u zapadnu Francusku, te navale u Italiji.*”¹⁸³ No, isti taj Beganić krajem svibnja primjećuje kako posljednje oštre njemačke protumjere prema stanovništvu ipak postižu efekt. “*U posljednje vrijeme pučanstvo je ogorčeno prema odmetnicima, jer vidi i došlo je do uvjerenja da partizani svojom promičbom i razornim radom želi do u potpunosti uništiti narod i njegovu imovinu. A osim toga pučanstvo je uvidilo, da su partizani sliepo oružje naših neprijatelja... Narod je uvidio da anglo-američki zrakoplovi nebiraju samo vojne objekte, već naprotiv bombardira naseljena mjesta pučanstva, koje uvijek više strada nego vojska i vojni objekti.*”¹⁸⁴ Upitno je koliko su posljednje Beganićeve riječi imale ikakvog uporišta u stvarnosti, a koliko se radilo tek o njegovoj želji da opravda okrutnost njemačkih postupaka.

Avioni su i u ovom razdoblju intenzivno nadlijetali i napadali njemačke položaje i vojne resurse. Dana 12. lipnja u Luci kod Korčule avioni su potopili brod “Misir”, a poginuo je i njemački mornar.¹⁸⁵ Dana 23. lipnja, kasno navečer, četvorica partizana odvođe tri muškaraca. Dana 30. lipnja, u popodnevnim satima, avioni su oštetili brod “Cataru” u Luci kod Korčule.¹⁸⁶ Prvog dana srpnja nije se vratilo s rada iz polja petero Podstranjanih, a 3. srpnja partizani su otjerali iz Javića zaposlenike njemačke vojske s obitelji.¹⁸⁷ Dana 7. srpnja bilježi se pad savezničkoga zrakoplova u uvali Badnjena kod Vele Luke i smrt američkog pilota.¹⁸⁸ Više od 2000 topovskih zrna s brodova i aviona

182 P. LOZICA, “Njemačko-nacistička okupacija Korčule”, 527.

183 Isto.

184 HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 746/44, Izvješće Stjepana Beganića 31. V.1944., kut. 8.

185 Isto, Izvješće o izvještajnoj službi 20. VI. 1944., kut. 8.

186 HDA, VŽD, Tajništvo, Dnevno izvješće Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije 10. VII. 1944., br. 1349/44, kut. 24.

187 Isto, Dnevno izvješće Župskog oružničkog zapovjedništva Dubrovnik 18. VII. 1944., kut. 24.

188 N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 166.

zasipa Orebić i Korčulu 2. kolovoza. Bilo je više vojnih i civilnih žrtava.¹⁸⁹ Topovska vatra s mora zasipa Pupnat, Lovište i Orebić 27. kolovoza. U Pupnatu su poginula dva njemačka vojnika.¹⁹⁰

Nakon povlačenja iz zapadnog dijela otoka Korčule, njemačke patrole su znale u nekoliko navrata kratko svratiti.¹⁹¹ U tom slučaju *“partizani se povuku u brda-šume, a kada njemačka obhodnja napusti-povrati se iz ovih mjesta partizani ponova ulaze u mjesta. No, partizani izbjegavaju da se upuste u dodir, odnosno borbu sa njemcima.”*¹⁹² Ipak, u Blatu je zabilježeno ranjavanje dviju partizanki 15. lipnja, kao i stradavanje stražara od nagazne mine u bijegu pred Nijemcima 7. srpnja.¹⁹³ U razdoblju nakon invazije krajem travnja zabilježen je i niz stradalih civila od posljedica rasprsnuća bombe, nagaznih mina.¹⁹⁴ U mjestima zapadnog dijela otoka Korčule već se u svibnju 1944. uspostavlja rad Narodnooslobodilačkih odbora koji će preuzeti sve konce organizacije života. U Veloj Luci pri Odboru djeluje pet odsjeka (upravno-politički, gospodarsko-financijski, propagandno-prosvjetni, socijalni i zdravstveni). U mjestu je organizirana partizanska straža i radna četa od 60 staraca i žena, a krajem svibnja je pokrenut i rad škole.¹⁹⁵ U lipnju je potpuno profunkcionirala organizacijska struktura NOO-a te je povedena briga o zasijanim površinama žita obitelji u zbijegu, dopremi hrane, angažiranju ribara, organiziranju žetve, predavanja...¹⁹⁶

Na istočnom dijelu otoka partizani su nastavili s oružanim akcijama. Dana 3. kolovoza su napali jaču njemačku ophodnju kod Lumbarde (Glavice) i ubili tri vojnika.¹⁹⁷ Njemačke snage su opkolile Vrnik 20. kolovoza te uhitile četiri partizana s

189 HDA, VŽD, Opći spisi, Izvješće o izvještajnoj službi ŽOZ-a Dubrovnik 4. IX. 1944., br. 1856/44, kut. 26.

190 Isto, Dnevno izvješće ŽOZ-a Dubrovnik 12. IX., br. 1911/44, kut. 26.

191 “Kronika župe Blato” bilježi dolazak njemačkih patrola u Blato 1., 14., 15., 22. svibnja, 15. lipnja i 7. srpnja (N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 166). “Kronika župe Vela Luka” je zabilježila samo jedan ulaz njemačkih izvidnica u Velu Luku, i to 7. srpnja; AŽU-VL, “Kronika župe Vela Luka”, 32.

192 HDA, OKZD, Tajni spisi, br. 746/44, Izvješće o izvještajnoj službi 20. VI. 1944., kut. 8.

193 “Kronika župe Blato”, lipanj i srpanj 1944.; N. BAČIĆ, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*, 166.

194 U Blatu je od 4. svibnja do 13. rujna 1944. zabilježeno takvih pet smrtnih slučajeva; Isto.

195 Arhiv Vele Luke (AVL), Mjesni Narodni odbor Vela Luka (MNO VL), Izvještaj za mjesec svibanj 1944.

196 AVL, MNO VL, Knjiga zapisnika sjednica Mjesnog Narodnog odbora Vela Luka, lipanj 1944.

197 HDA, VŽD, Opći spisi, Dnevno izvješće zapovjedništva 6. oružničke pukovnije 24. VIII. 1944., br. 1803/44, kut. 25.

otoka. Dan poslije pritvorena su šestorica NOP-ovih suradnika iz Korčule i otpremljena u unutrašnjost. Krajem kolovoza, u dva navrata u grad Korčulu dolaze partizani parlamentarci po pitanju razmjene zarobljenika.¹⁹⁸

Prije samog napuštanja otoka, izvješće o izvještajnoj službi ŽOZ-a Dubrovnik bilježi gotovo nestvarno kako je *“raspoloženje hrvatskog naroda prema N.D.H. i Poglavniku dobro.”*¹⁹⁹ *“Narod je zabrinut zbog vanjskog vojničkog položaja... ali se ipak drži, da će Njemačka u finišu dati sve od sebe.”*²⁰⁰

¹⁹⁸ Isto, Dnevno izvješće ŽOZ-a Dubrovnik 12. IX., br. 1911/44, kut. 26.

¹⁹⁹ Isto, Izvješće o izvještajnoj službi ŽOZ-a Dubrovnik, 4. IX. 1944., br. 1856/44, kut. 26.

²⁰⁰ Isto, Izvješće o izvještajnoj službi ŽOZ-a Dubrovnik 20. IX. 1944., 1954/44, kut. 26.

7.3. Napuštanje Korčule

Komanda 2. oklopne armije 1. rujna izdaje naredbu da se njemačke vojne jedinice na Braču, Hvaru i Korčuli pripreme za evakuaciju. 118. lovačka divizija trebala je poslužiti kao štit snaga koje su se povlačile s juga Balkanskog poluotoka. Već je početkom rujna počelo premještanje ljudi i opreme, kao i pripreme snaga NOVJ-a da oslobode čitav otok. Ujutro 13. rujna 1944. njemački vojnici su počeli napuštati obrambene linije oko grada Korčule, iz Pupnata i Postrane okupljajući se na zapadnoj obali grada, odakle su prebačeni brodovima u Orebić. Letica navodi kako su se s njima prebacili i “*neki od kompromitiranih činovnika iz Kotarskog predstojništva i nekolicina žandara NDH... bojeći se narodne osvete.*”²⁰¹ Njemačke vojne snage i upravna vlast NDH povukla se do 14. rujna i prepustila istočni dio otoka Narodnooslobodilačkoj vlasti.

Kako to i priliči kapetanu tonućeg broda, kotarski predstojnik Mihović je ostao u gradu Korčuli i dočekao novu vlast. Prema jednoj verziji, uhićen je i sproveden na Vis. Vojni sud Oblasti VIII. korpusa osudio ga je po brzom postupku već 8. listopada 1944. na smrt strijeljanjem po čl. 13 Uredbe o vojnim sudovima.²⁰² U elaboratu Službe državne sigurnosti Republičkog Sekretarijata za unutrašnje poslove SRH o ustaškom pokretu navodi se da se isticao kao ustaša i da je surađivao s ustaškim funkcionarima, kao i da je redovito izvješćivao nadređene o pokretima partizanskih jedinica na Korčuli.²⁰³ Ostaje dojam da je Mihović profesionalno radio svoj posao i štitio interese i prava civila, što mu je i bio zadatak. U njegovim izvješćima jasno se vidi odanost ustaškom režimu, ali i humanost. U ratu to očito nije moglo biti dovoljno.

Nakon izvršene njemačke invazije na otok Korčulu krajem prosinca 1943. i povlačenja snaga Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, početkom siječnja 1944. na otoku se organiziraju civilne instance vlasti Nezavisne Države Hrvatske. Dolaskom izaslanika Velike župe Dubrava Ante Mihovića u svojstvu kotarskog predstojnika novoustrojenog kotara Korčula, uspostavljen je rad Kotarske oblasti, kao najviše instance upravne vlasti u kotaru, i općinskih upraviteljstava u Korčuli, Blatu i Veloj

²⁰¹ P. LOZICA, “Njemačko-nacistička okupacija Korčule”, 582.

²⁰² Integralni popis streljanih “narodnih neprijatelja” od 19. 4. 1948.; www.imoart.hr/forum/index.php?topic=502.90

²⁰³ HDA, SDS, RSUP, Elaborat, kut. 26.

Luci. Upraviteljstva i seoska glavarstva su se kadrovski popunila HSS-ovim članstvom, s obzirom da na otoku nije bilo proustaških snaga. Krajem siječnja stigli su i oružnici, raspoređeni u tri oružničke postaje u općinskim središtima. Kotarsko vodno zapovjedništvo sa poručnikom Stjepanom Beganićem na čelu bilo je smješteno u Korčuli, iako je formalno do travnja 1944. njegovo sjedište bilo u Trpnju. Proces formiranja institucija NDH na otoku je tekao usporeno i u konfuznim okolnostima prometne izoliranosti i neprestanih savezničkih bombardiranja. Od samog početka njemačka vojska drži sve konce vlasti na otoku, pa su civilne vlasti NDH potpuno podređene. Još je drastičnija bila percepcija lokalnog stanovništva koje vlast NDH nije ni primjećivalo usprkos njenom angažmanu na opskrbi živežnim namirnicama. U uvjetima opće neimaštine i gladi, Kotarska oblast je u tom smjeru razumljivo usmjerila najviše svoje energije. Upravo je tu vidljivo u kakvom je teškom stanju država, koja usprkos čestih i dramatičnih apela kotarskog predstojnika Mihovića nije bila sposobna na vrijeme reagirati i dopremiti dovoljne količine hrane na otok. Značajnu pomoć u ovim nastojanjima Mihoviću pruža Odbor za pomoć pučanstvu otoka Korčule u Zagrebu. U izvještajima kotarskog predstojnika se detaljno prati partizanska aktivnost i na naloge njemačke vojske izdaju se antipropagandni proglassi. U ožujku 1944. Korčulanski odred započinje val diverzantskih akcija, uperenih i protiv civilnih vlasti NDH. Zarobljen je općinski upravitelj Vele Luke i nekoliko oružnika, presretane su pošiljke hrane, prekidane brzozjavne žice. NOP je od samog početka bio uključen u izbor članova upraviteljstava, a poslije je utjecao i na smjene nepotpuno odanih seoskih glavara namećući se kao utjecajnija paralelna vlast. Ovo je djelovanje kulminiralo invazijom snaga NOVJ krajem travnja 1944., u trenutku pregrupiranja i povlačenja dijela njemačkih snaga s otoka. Uspješno je ostvaren cilj akcije – likvidacija njemačkih uporišta na zapadnom dijelu otoka. Iako su se snage NOVJ netom poslije povukle s otoka s velikim brojem stanovnika Vele Luke i Blata, na zapadnom dijelu otoka Korčule nije ponovno zaživio rad civilnih vlasti NDH. Njemačke snage su se povukle i utvrdile na istočnom dijelu otoka. U razdoblju koje je uslijedilo do potpunog povlačenja sredinom rujna 1944., životne prilike su postajale još kaotičnije, djelovanje instanci vlasti NDH se još više suzilo, a partizanska aktivnost se intenzivirala.

Tonko Barčot

THE ADMINISTRATION OF THE INDEPENDENT STATE OF CROATIA
ON THE ISLAND OF KORČULA

Summary

In the aftermath of the German invasion on the island of Korčula in December 1943 and the retreat of the Yugoslav People's Liberation Army in early January 1944, the administrative bodies of the Independent State of Croatia (NDH) were organised. The arrival of Ante Mihović, a delegate from Velika župa Dubrava (the Great County of Dubrava), to the head position of the newly-established District of Korčula had marked the establishment of district authorities – the highest administrative body in a district – as well as the local administrations in Korčula, Blato and Vela Luka. Due to a complete lack of Ustasha opposition on the island, members of the Croatian Peasant Party were appointed to positions in the local administration and the village authorities. National police forces had arrived by the end of January. They were assigned to three stations located in municipality seats. District platoon headquarters, with Stjepan Bagarić at the head, were located in Korčula, although its seat was, until April 1944, formally in Trpanj.

The establishing process of the institutions of the Independent State of Croatia on the island was slow and unsystematic due to traffic isolation and constant air raids by the Allies. From the very beginning, the German forces held control over the island, leaving the civil authorities in a subordinate position. The authorities of the Independent State of Croatia were even less perceived by the local population despite their active role in providing supplies, which was a reasonable course in the reality of extreme poverty and hunger. The difficulty of the state of affairs in the country is best illustrated by the impossibility for the Independent State of Croatia to answer to urgent and dramatic appeals by the district head Mihović, and to ship enough food to the island. Zagreb-based Rescue committee for the people on the island of Korčula provided some assistance in this direction. Mihović regularly reported on the partisan activities and anti-propagandist materials, which were published at the urge of the German military authorities.

In March 1944, the Korčula partisan unit started a series of sabotage raids addressed, *inter alia*, against the civil authorities. As a result thereof, the administration head of Vela Luka and several members of the national police forces were captured; supply deliveries were terminated and telegraph wires cut. From the very beginning, the People's Liberation Movement had exerted its influence on the election of local administration members. Later, they even relieved disobedient village chiefs from their positions. These actions culminated in the invasion of the Yugoslav People's Liberation Army forces in late April 1944, at the exact time when a part of the German forces was regrouping and retreating from the island. The mission – the liquidation of the German strongholds in the western part of the island – was accomplished. Although the Yugoslav People's Liberation Army forces soon

withdrew from the island, together with the majority of the population of Blato and Vela Luka, the civil administration of the Independent State of Croatia was never re-established in that part of the island. German forces had still firmly held the eastern part of Korčula. In the period following these events and before the complete retreat of the German forces in mid-September 1944, the life on the island became even more chaotic. The scope of the administration of the Independent State of Croatia was completely narrowed and the partisan actions intensified.

Keywords: the island of Korčula, the Independent State of Croatia, partisans, WWII, 1944.